

Risico- en crisisbarometer najaar 2023

In opdracht van de Nationaal Coördinator
Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV)

Colofon

Uitgave

I&O Research
Piet Heinkade 55
1019 GM Amsterdam

Rapportnummer

2023/207

Datum

November 2023

Opdrachtgever

Nationaal Coördinator Terrorismedebestrijding en Veiligheid (NCTV)

Auteurs

Sarah Bruijn
Gwendolyn van Straaten

Copyright

Het overnemen uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
---------------------	----------

1	Inleiding	7
----------	------------------	----------

1.1	Achtergrond en doel	8
-----	---------------------	---

1.2	Uitvoering van het onderzoek en onderzoeksverantwoording	8
-----	---	---

1.3	Presentatie van de cijfers	9
-----	----------------------------	---

2	Vragen over vertrouwen in de overheid en over risico's en dreigingen	11
----------	---	-----------

2.1	Vertrouwen in de overheid	12
-----	---------------------------	----

2.2	Ingeschatte waarschijnlijkheid risico's en dreigingen	14
-----	--	----

2.3	Kennis risico's en dreigingen	17
-----	-------------------------------	----

2.4	Ernst gebeurtenissen	20
-----	----------------------	----

2.5	Zorgen over risico's en dreigingen	26
-----	------------------------------------	----

2.6	Zorgen over eigen veiligheid en die van naasten	28
-----	---	----

2.7	Uitkomsten open antwoorden zorgen over risico's en dreigingen voor nationale veiligheid	30
-----	--	----

3	Voorbereiding op en handelen bij risico's	32
----------	--	-----------

3.1	Opzoeken of ontvangen van informatie over risico's en dreigingen	33
-----	---	----

3.2	Wel of geen actie ondernomen	34
-----	------------------------------	----

3.3	Waarom geen actie ondernomen	36
-----	------------------------------	----

3.4	Wel informatie opgezocht of ontvangen, maar geen actie ondernomen	37
-----	--	----

3.5	Anderen helpen bij een ramp of crisis	38
-----	---------------------------------------	----

4	Rol overheid	40
----------	---------------------	-----------

4.1	Beoordeling inspanning overheid	41
-----	---------------------------------	----

4.2	Vertrouwen informatievoorziening	44
-----	----------------------------------	----

Samenvatting

Vertrouwen in de overheid is stabiel ten opzichte van voorjaar 2023

Bijna de helft van de inwoners heeft weinig tot helemaal geen vertrouwen in de overheid (47%). Het deel dat (heel) veel vertrouwen heeft komt op 14 procent. Dit is stabiel ten opzichte van de voorjaarsmeting.

Tabel 0.1 (op pagina 6) laat voor zeventien risico's en dreigingen een overzicht zien van de significante ontwikkelingen (daling/stijging) tussen de voorjaarsmeting 2023 en de najaarsmeting van 2023 op vijf criteria: waarschijnlijkheid, ernst, top vijf van meeste zorgen, informatie zoeken en rol overheid. Voor elk criterium staat erbij vermeld of er sprake is van een toe- (donkerblauw gemarkeerd) of afname (lichtblauw gemarkeerd). De eerste kolom geeft de waarschijnlijkheid weer dat een risico of dreiging zich volgens inwoners voordoet. De gebeurtenissen zijn gesorteerd van een hoge naar een lage waarschijnlijkheid.

Afnames in ingeschatte waarschijnlijkheid, ernst, zorgen en informatiezoekgedrag

Het algemene beeld is dat er ten opzichte van de vorige meting vooral afnames zichtbaar zijn. Deze afnames zijn er met name op het vlak van de ingeschatte ernst, de top 5 zorgen en informatie zoeken. Driekwart (74%) van de inwoners heeft informatie opgezocht of ontvangen over minimaal een van de zeventien gebeurtenissen. In de voorjaarsmeting had 83 procent informatie ontvangen of opgezocht.

- Een kleiner deel schat de kans op *geopolitieke dreigingen* hoog in (-6 procentpunt), ook zoekt een kleiner deel hier informatie over (-4 procentpunt).

- Een kleiner deel zoekt informatie op over inmenging en bedreiging van onze democratische rechtstaat (-3 procentpunt).
- Bij infectieziekten is er een afname te zien in de ingeschatte waarschijnlijkheid en de ingeschatte ernst (beiden -4 procentpunt). Ook zoekt een significant deel hier minder informatie over op (-10 procentpunt)
- Terrorisme wordt door een significant deel van de inwoners als minder ernstig ingeschat (-5 procentpunt) en een kleiner deel zoekt hier informatie over op (-10 procentpunt).
- Een kleiner deel schat transportongevallen als zeer ernstig/catastrofaal in (-6 procentpunt) en een kleiner deel maakt zich hier ook zorgen over (-2 procentpunt).
- Bij overstromingen geldt dat een kleiner deel zich hier zorgen over maakt (-5 procentpunt) en een kleiner deel zoekt hier informatie over op (-6 procentpunt).

Extreem weer waarschijnlijker en ernstiger ingeschat en men maakt zich hier meer zorgen over

Alleen bij extreem weer is een andere ontwikkeling te zien: een groter deel van de inwoners schat de waarschijnlijkheid (+5 procentpunt) en de ernst (+7 procentpunt) hoog in. Ook maakt een groter deel zich hier zorgen over (+7 procentpunt). Een groter deel heeft hierover juist meer informatie opgezocht, in vergelijking tot de voorjaarsmeting 2023 (+9 procentpunt). Concrete uitingsvormen van extreem weer zijn natuurbranden en overstromingen. Bij natuurbranden is een duidelijk seizoenseffect te zien in de ingeschatte ernst sinds 2021. Ten opzichte van de voorjaarsmeting is het percentage dat natuurbranden als zeer ernstig ziet significant toegenomen. Dit komt doordat in de najaarsmetingen (sinds 2021) rond de 20 procent de ernst hiervan zeer hoog inschat. In de voorjaarsmetingen schat 16 procent de ernst van natuurbranden zeer hoog in.

Bij overstromingen is er een duidelijke ontwikkeling te zien vanaf najaar 2021, na de zware overstromingen in Limburg. Een groter deel van de inwoners schat de kans hierop hoog in, vindt overstromingen ernstiger en maakt zich hier meer zorgen over, in vergelijking tot voorjaar 2021.

Algemene ingeschatte kennisniveau gebeurtenissen afgenomen

Het algemeen ingeschatte kennisniveau van gebeurtenissen onder inwoners is afgenomen ten opzichte van najaar 2022 en voorjaar 2023. Het kennisniveau ligt het hoogst bij: extreem weer en infectieziekten.

Driekwart ondernam geen actie ter voorbereiding op risico's, idee dat men zelf geen actie kan ondernemen belangrijkste reden

Driekwart van de inwoners heeft geen actie ondernomen om zo beter voorbereid te zijn op risico's en dreigingen, een op de vijf ondernam wel actie. De belangrijkste reden om geen actie te ondernemen, is dat inwoners het idee hebben dat ze zelf geen actie kunnen ondernemen (45%). Drie op de tien (29%) vonden het niet nodig om actie te ondernemen. Zeven op de tien inwoners (70%) hebben over één of meer van de zeventien gebeurtenissen informatie ontvangen of opgezocht, maar geen actie ondernomen. Deze inwoners geven hiervoor als belangrijkste reden dat de informatie hen niet aanmoedigt om actie te ondernemen (40%).

Ruim de helft wil graag meer informatie over hoe ze tijdens een ramp anderen kunnen helpen

De helft van de inwoners (51%) zou graag meer informatie willen over hoe ze tijdens een ramp of crisis anderen kunnen helpen. Bijna een op de zes (15%) weet niet goed wat ze moeten doen en zouden hierdoor anderen niet helpen. Twee derde (67%) voelt zich verplicht anderen te helpen tijdens een ramp of crisis en geeft aan dat het in hun karakter zit om anderen te helpen.

Top drie gebeurtenissen waarvan inwoners vinden dat overheid hier te weinig aan doet gelijk gebleven

De top drie gebeurtenissen waarvan inwoners vinden dat de overheid hier te weinig aan doet, is over de jaren heen niet veranderd. Spanningen tussen bevolkingsgroepen, georganiseerde criminaliteit en extremisme staan in 2023, het najaar van 2022 en het voorjaar van 2021 op plek één, twee en drie.

Drie op de tien vertrouwen in de informatievoorziening overheid bij ramp of crisis

Drie op de tien inwoners hebben vertrouwen in de informatievoorziening van de overheid bij een ramp of crisis. Een kwart heeft weinig tot helemaal geen vertrouwen hierin. Dit beeld is stabiel ten opzichte van de voorgaande meting. Tussen de voorjaarsmeting van 2023 en de najaarsmeting van 2022 was het aandeel dat (heel) veel vertrouwen heeft in de informatievoorziening van de overheid toegenomen (+6 procentpunt), terwijl het aandeel dat (helemaal) geen vertrouwen had, juist was afgenomen (-6 procentpunt).

Tabel 0.1 – Totaaloverzicht uitkomsten (ontwikkeling najaarsmeting 2023-voorjaarsmeting 2023)*

Risico's en dreigingen	Waarschijnlijkheid najaarsmeting (% (zeer) waarschijnlijk)	Waarschijnlijkheid (percentage (zeer) waarschijnlijk)	Ernst (bij voordoen) (percentage catastrofaal/zeer ernstig)	Top 5 zorgen (percentage dat een gebeurtenis in de top 5 van zorgen maken zet)	Informatie zoeken (percentage dat informatie heeft ontvangen/ opgezocht)	Rol overheid (percentage overheid doet te weinig)
Cyberdreigingen	74%					
Georganiseerde criminaliteit	72%					
Extreem weer	65%	+5%	+7%	+7%	+9%	
Spanningen tussen bevolkingsgroepen	63%					
Extremisme	62%					
Economische dreigingen	58%					
Geopolitieke dreigingen	56%	-6%			-4%	
Inmenging/ beïnvloeding rechtsstaat	54%				-3%	
Infectieziekte	49%	-4%	-4%			
Terrorisme	48%		-5%		-10%	
Natuurbrand	47%		+5%			
Overstromingen	42%			-5%	-6%	
Transportongeval	37%		-6%	-2%		
Milieuramp of een chemisch incident	36%					
Het stoppen van vitale processen	24%			-4%		-5%
Aardbeving	12%			-1%		
Stralingsongeval	11%					

* De getoonde verschillen in percentages betreffen het verschil in procentpunten tussen de najaarsmeting 2023 ten opzichte van de voorjaarsmeting 2023.

De percentages in de tabel zijn gebaseerd op de volgende vraagstellingen:

‘Geef per gebeurtenis aan hoe waarschijnlijk of onwaarschijnlijk je het vindt dat deze zich voordoet’; ‘Als de onderstaande gebeurtenissen zich zouden voordoen, hoe ernstig is dat voor de Nederlandse samenleving?’; ‘Kies nu maximaal vijf gebeurtenissen waar jij je de meeste zorgen over maakt’; ‘Heb je het afgelopen jaar over deze risico's en dreigingen informatie ontvangen of opgezocht?’; ‘In hoeverre vind je dat de Nederlandse overheid voldoende doet om deze risico's en dreigingen te voorkomen?’

1 Inleiding

1.1 Achtergrond en doel

De Risico- en Crisisbarometer (RCB) wordt tweemaal per jaar in opdracht van de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) uitgevoerd. Doel is om inzicht te krijgen in de zorgen, angsten en gevoelens over veiligheid in Nederland, en het vertrouwen dat inwoners van Nederland hebben in het optreden van de overheid bij rampen en crises. Sinds 2022 wordt de RCB uitgevoerd door I&O Research. In deze najaarsmeting 2023 is de basis-vragenlijst gehanteerd, met een tweetal wijzigingen bij de lijst met zeventien gebeurtenissen.

Maatschappelijke context

Halverwege februari 2022 begon de oorlog in Oekraïne. Deze oorlog is bij het schrijven van het rapport nog steeds gaande. De uitkomsten van de huidige en voorgaande metingen moeten dan ook in het licht van deze situatie worden bekeken. De dataverzameling van dit onderzoek vond wel plaats vóór het conflict tussen Israël en Palestina.

1.2 Uitvoering van het onderzoek en onderzoeksverantwoording

Doelgroep & steekproef

De doelgroep van dit onderzoek zijn inwoners van Nederland van 18 jaar en ouder. Voor dit onderzoek is een gestratificeerde steekproef getrokken uit het I&O Research Panel van 10.011 inwoners, op de achtergrondkenmerken leeftijd, geslacht, opleiding, migratieachtergrond en stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2021. Aan het onderzoek hebben 5.037 panelleden meegedaan. Dit is een representatieve respons van 50 procent.

Benadering deelnemers onderzoek

De dataverzameling is uitgevoerd tussen 25 augustus en 11 september 2023. De geselecteerde panelleden zijn door middel van een neutrale uitnodigingsmail gevraagd om deel te nemen aan het onderzoek. Hierin stond zowel de naam van de opdrachtgever (NCTV) als het onderwerp van het onderzoek **niet** genoemd. Hierdoor zijn personen niet vooraf beïnvloed in hun antwoorden en is selectieve respons voorkomen.

Weging en marges

Op de data is een weging (op randtotalen) toegepast op de achtergrondkenmerken: leeftijd, geslacht, opleiding, migratieachtergrond, stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen in maart 2021 en regio (op basis van de Nielsen 4-indeling van het CBS). De weging is uitgevoerd conform de richtlijnen van de Gouden Standaard. Hiermee komen de verhoudingen in de steekproef op deze achtergrondkenmerken overeen met de werkelijke verhoudingen onder de Nederlandse bevolking van 18 jaar en ouder.

Bij onderzoek is er sprake van een betrouwbaarheidsinterval en onnauwkeurigheidsmarges. In dit onderzoek gaan we uit van een betrouwbaarheidsinterval van 99 procent (significantieniveau van 0,01). Er is voor dit hogere betrouwbaarheidsniveau gekozen, omdat er relatief veel verschillen – ook tussen metingen onderling – worden getoetst. Door strenger te toetsen wordt het risico om verschillen onterecht als significant aan te merken kleiner. Bij een netto steekproef van $n=5.037$ en een uitkomst van 50 procent is er sprake van een foutmarge van plus of min 1,8 procent. Dit wil zeggen dat met 99 procent zekerheid kan worden gesteld dat de uitkomst in de gehele populatie tussen 47,2 en 51,8 procent ligt.

I&O Research Panel

Het I&O Research Panel is geworven op basis van aselechte personen- en huishoudensteekproeven op een traditionele manier (geen zelfaanmelding). Het I&O Research Panel werkt met een spaarprogramma, waarbij deelnemers punten sparen afhankelijk van de lengte en complexiteit van de vragenlijst. Deze punten kunnen later worden ingewisseld voor Bol.com-tegoed of een donatie aan een goed doel.

1.3 Presentatie van de cijfers

In sommige gevallen tellen percentages niet op tot 100 procent. Dit komt door afrondingsverschillen. Bij sommige vragen waren meerdere antwoorden mogelijk. Dit staat bij de figuurtitels vermeld.

Niet elke vraag is aan elke respondent gesteld, daardoor kan het aantal personen dat een vraag heeft ingevuld, afwijken van het totaal (n= 5.037). Bij die vragen is in de figuurtitel beschreven wat de percentagebasis is, en het aantal personen dat de vraag heeft beantwoord.

Wanneer we in dit onderzoek spreken over inwoners van Nederland, doelen we op een representatieve groep inwoners van 18 jaar en ouder. We gaan bij sommige vragen in op regionale verschillen. De indeling die we hier hanteren is: de drie grote steden (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag), het Westen (Noord-Holland, Zuid-Holland, Utrecht), exclusief de drie grote steden, het Noorden (Groningen, Friesland, Drenthe), het Oosten (Overijssel, Gelderland, Flevoland), en het Zuiden (Zeeland, Noord-Brabant en Limburg).

Beschrijving van trends

Dit is de vierde meting van de RCB uitgevoerd door I&O Research. Bijlage A geeft een overzicht van alle eerder uitgevoerde barometers. Onderzoeksbureau Motivaction voerde de voorgaande barometers uit, en

maakte hierbij gebruik van het StemPunt-panel. Vanwege de overstap van Motivaction naar I&O Research als uitvoerder van de RCB, kunnen de resultaten van de metingen vóór 2022 niet een-op-een worden vergeleken met de metingen van 2022, en kan niet worden bepaald of de verschillen tussen de jaren ook daadwerkelijk significant zijn.

Er zijn wel tijdreeksen weergegeven van de vragen uit de voorgaande metingen van Motivaction die overeenkomen met de vragen in de metingen uitgevoerd door I&O Research. Dit is gedaan om een indicatie van trends of afwijkingen te kunnen weergeven.

Omdat een overzichtelijke weergave van alle RCB-metingen niet mogelijk is, is in het presenteren van de trends in dit rapport een selectie gemaakt van metingen. We vergelijken de huidige meting (najaar 2023) met de voorgaande twee metingen (voorjaar 2023 en najaar 2022) en de voorjaarsmeting 2019 (maart). De voorjaarsmeting 2019 van de RCB uitgevoerd door de voorgaande uitvoerder (Motivaction) beschouwen we als '0-meting'. De metingen uit 2023 worden in de figuren en tabellen aangeduid met jaartal en cijfers '1' (voorjaarsmeting) en '2' (najaarsmeting).

De najaarsmeting 2023 en de voorjaarsmeting 2023 kunnen wel een-op-een vergeleken worden. Die geven we weer in een staafdiagram, waarbij we met driehoekjes aangeven wat de significante verschillen zijn. Een grijs driehoekje omlaag staat voor een significante afname. Een zwart driehoekje omhoog staat voor een significante toename.

Berekening trendbreuk

In de huidige meting zijn een tweetal gebeurtenissen in de lijst met zeventien gebeurtenissen inhoudelijk gewijzigd. Dit geldt voor ‘spanningen tussen bevolkingsgroepen’ en ‘economische dreigingen’. In bijlage B is te zien hoe deze twee gebeurtenissen zijn gewijzigd. We hebben in de dataverzameling gebruikgemaakt van een splitrun: naast de nieuw geformuleerde gebeurtenissen, hebben we een parallelmeting mee laten lopen met de oorspronkelijke categorieën.

In dit rapport nemen we de nieuwe formulering van de twee gebeurtenissen als uitgangspunt. De uitkomsten in de voorgaande metingen hebben we herberekend met behulp van omrekenfactoren, zodat we deze kunnen vergelijken met de huidige meting. Deze cijfers wijken hierdoor af van eerder gepubliceerde cijfers over deze meetjaren. Dit geldt dus alleen voor de uitkomsten van ‘spanningen tussen bevolkingsgroepen’ en ‘economische dreigingen’.

Voorgaande metingen zijn voor de volgende vragen ook omrekenfactoren berekend:

- Hoeveel vertrouwen heb jij op dit moment in de overheid?
- In hoeverre vind je dat de Nederlandse overheid voldoende doet om deze risico's en dreigingen te voorkomen?
- Hoeveel vertrouwen heb je in de informatievoorziening van de overheid bij een ramp of crisis?

In bijlage B staan deze omrekenfactoren toegelicht.

Leeswijzer

Het rapport is ingedeeld in de volgende hoofdstukken:

Hoofdstuk 2. Vragen over vertrouwen in de overheid en over risico's en dreigingen

Dit hoofdstuk gaat over de mate van vertrouwen van inwoners in de overheid. Op het gebied van risico's en dreigingen gaat dit hoofdstuk in op: zorgen, waarschijnlijkheid, kennis en ernst.

Hoofdstuk 3. Voorbereiding op en handelingen bij risico's en dreigingen

Dit hoofdstuk gaat in op informatiezoekgedrag, actie ondernemen naar aanleiding van risico's en dreigingen en de intentie tot ondernemen van actie bij rampen en crises.

Hoofdstuk 4. Rol overheid

Dit hoofdstuk gaat over houding van inwoners van Nederland m.b.t. de rol van de overheid bij het voorkomen van risico's en dreigingen en de informatievoorziening van de overheid bij rampen en crises.

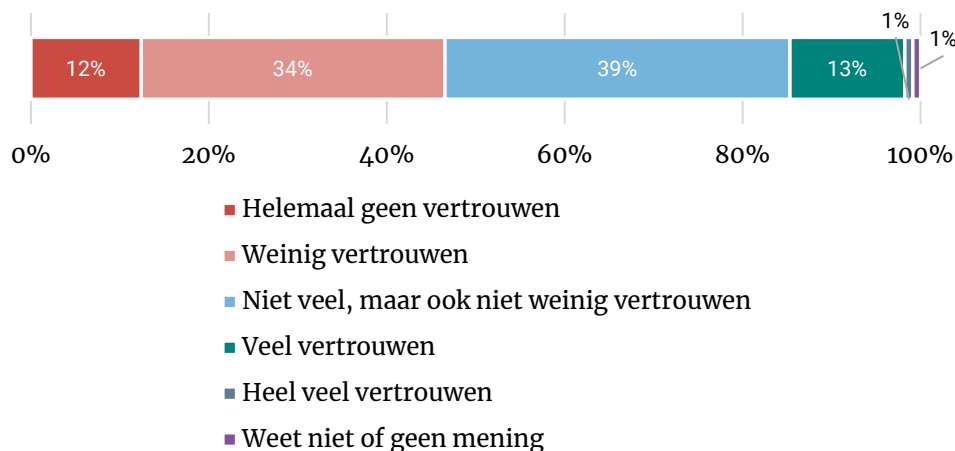
2 Vragen over vertrouwen in de overheid en over risico's en dreigingen

2.1 Vertrouwen in de overheid

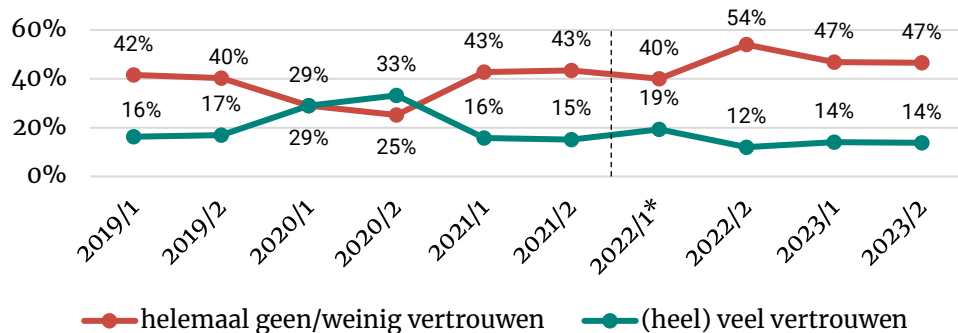
Figuur 2.1 - Hoeveel vertrouwen heb jij op dit moment in de overheid? (2023/2)

Basis: alle inwoners van Nederland (n=5.037)

Figuur 2.2 - Hoeveel vertrouwen heb jij op dit moment in de overheid? (trend)

Basis: alle inwoners van Nederland

* De vraagstelling komt weer overeen met de vraagstelling in de metingen van 2019-2021. In de meting 2022/1 was eenmalig het woordje 'landelijke' toegevoegd in de vraagstelling: Hoeveel vertrouwen heb jij op dit moment in de landelijke overheid?

Bijna de helft heeft weinig tot helemaal geen vertrouwen in de overheid

Inwoners van Nederland kregen de volgende vraag voorgelegd: 'Hoeveel vertrouwen heb jij op dit moment in de overheid?' Bijna de helft van de inwoners (47%) heeft weinig tot helemaal geen vertrouwen in de overheid. Vier op de tien hebben niet veel, maar ook niet weinig vertrouwen in de overheid (39%). Veertien procent heeft (heel) veel vertrouwen in de overheid.

Vertrouwen in de overheid gelijk aan voorjaar 2023

Figuur 2.2 laat de ontwikkeling zien van helemaal geen en weinig vertrouwen en (heel) veel vertrouwen in de overheid. De uitkomsten van de metingen tot en met 2021 zijn herberekend middels omrekenfactoren om ze zo vergelijkbaar te maken met de metingen uitgevoerd door I&O Research. Voor meer uitleg over de herberekening, zie bijlage B.

In de twee metingen van 2020 was er een stijging zichtbaar in het vertrouwen van inwoners van Nederland in de overheid. Dit vertrouwen daalde in 2021 terug naar het niveau van 2019. Tussen de eerste en de tweede meting van 2022 is een daling zichtbaar van 19 procent naar 12 procent van de bevolking die (heel) veel vertrouwen in de overheid heeft. Tegelijkertijd steeg het aandeel inwoners dat weinig of helemaal geen vertrouwen heeft in de overheid, van 40 procent naar 54 procent. Het aandeel dat helemaal geen of weinig vertrouwen heeft, is tussen 2022 en 2023 weer iets afgenomen, van 54 naar 47 procent. Het beeld van de huidige meting (2023/2) is gelijk aan de vorige meting.

Na de vraag over hoeveel vertrouwen men heeft in de overheid, is aan respondenten de open vraag gesteld 'Waarover maak je je zorgen, als je denkt aan risico's en dreigingen voor de nationale veiligheid?' De uitkomsten van deze vraag komen terug in paragraaf 2.7.

Ontwikkeling vertrouwen in de overheid in perspectief

Andere onderzoeken doen ook herhaaldelijk onderzoek naar het vertrouwen van Nederlanders in de overheid en in (overheids-)instellingen. Een voorbeeld hiervan is het Continu Onderzoek Burgerperspectieven (COB). Dit is een onderzoek uitgevoerd door het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) en heeft als doel een beeld te geven van de veranderingen en constanten in de persoonlijke, politieke en maatschappelijke opvattingen van burgers¹. In dit onderzoek krijgen personen de vraag voorgelegd: 'Hoeveel vertrouwen heeft u op dit moment in de volgende instellingen in Nederland?'. Twee van deze instellingen zijn de Tweede Kamer en de regering². Dit vertrouwen wordt gemeten aan de hand van een schaal, lopend van 1-10. In de laatste meting van de COB (dataverzameling eind 2022, begin 2023) hebben vier op de tien inwoners van Nederland 'voldoende' (tussen de 6 en 10) vertrouwen in de regering en Tweede Kamer.

I&O Research voert op regelmatige basis politieke peilingen uit. Hierin vragen we ook naar vertrouwen in de overheid. De vraag in de politieke peilingen luidt: 'Hoeveel vertrouwen heeft u in de volgende instellingen en beroepsgroepen?: a) De Nederlandse overheid als geheel, b) De Europese Unie, c) uw gemeente. Deze uitkomsten worden sinds kort weergegeven in een interactief dashboard, waar ook de meest recente cijfers te zien zijn. Hoewel de vraagstelling net afwijkt, laat ook dit dashboard eenzelfde ontwikkeling zien als blijkt uit de RCB. Tijdens de meting van augustus had 36 procent van de inwoners tamelijk tot heel veel vertrouwen in de Nederlandse overheid. Dit is nagenoeg gelijk aan april van dit jaar (34%).³

¹ [Burgerperspectieven 2023 bericht 2 | Publicatie | Sociaal en Cultureel Planbureau \(scp.nl\)](#)

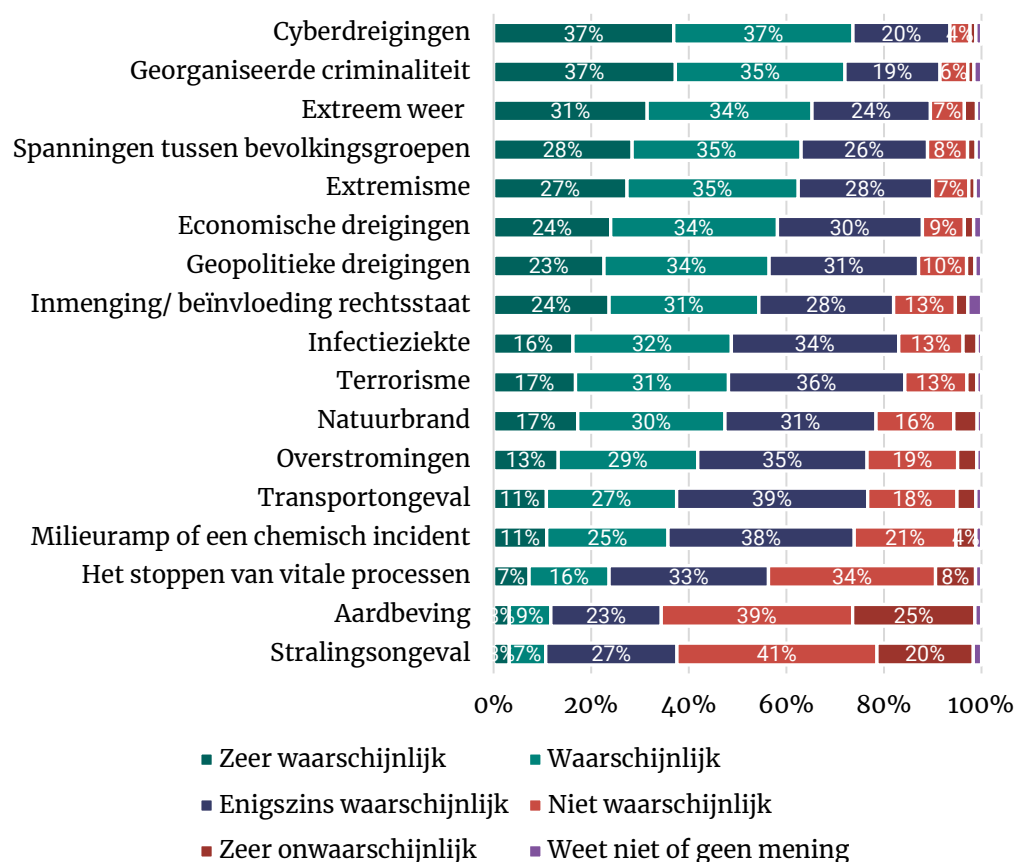
² De andere instellingen zijn: grote ondernemingen/bedrijven; vakbonden; kranten (zowel op papier als via websites en apps), televisie, het nieuws op tv; rechtspraak

³ [Vertrouwen in de overheid – I&O Research \(ioresearch.nl\)](#)

2.2 Ingeschatte waarschijnlijkheid risico's en dreigingen

Figuur 2.3 - Hieronder staat een lijst van gebeurtenissen die een risico of een dreiging kunnen vormen voor de nationale veiligheid. Geef per gebeurtenis aan hoe waarschijnlijk of onwaarschijnlijk je het vindt dat deze zich voordoet.

Basis: alle inwoners van Nederland (n=5.037)

Inwoners zien cyberdreigingen en georganiseerde criminaliteit als meest waarschijnlijk

Ruim een derde (37%) ziet het als het zeer waarschijnlijk dat cyberdreigingen en georganiseerde criminaliteit zich voordoen in Nederland. Drie op de tien (31%) achten extreem weer in Nederland als zeer waarschijnlijk. Het zich voordoen van stralingsongevallen en aardbevingen (beide 3%) zien inwoners als minst waarschijnlijk.

Regionale verschillen

Er zijn verschillen tussen regio's in hoe waarschijnlijk inwoners de verschillende gebeurtenissen inschatten. De volgende significante verschillen zijn zichtbaar:

- In de regio Noord acht 11 procent het zeer waarschijnlijk dat een aardbeving zich voordoet. Dit is hoger dan in het westen, oosten en zuiden (alle drie 2%) en de drie grote steden (4%). Het aandeel dat dit zeer onwaarschijnlijk acht is juist lager in het noorden (15%) dan in de overige regio's (tussen 23% en de 30%).
- Bijna een vijfde van de inwoners van de drie grote steden (18%) acht een overstroming zeer waarschijnlijk. Dit ligt significant hoger dan in het westen (excl. drie grote steden) (12%) en oosten (12%) van het land.

Ontwikkeling waarschijnlijkheid risico's en dreigingen

Figuur 2.4 - Hieronder staat een lijst van gebeurtenissen die een risico of een dreiging kunnen vormen voor de nationale veiligheid. Geef per gebeurtenis aan hoe waarschijnlijk of onwaarschijnlijk je het vindt dat deze zich voordoet. (% (zeer) waarschijnlijk)

Basis: alle inwoners van Nederland

Cyberdreigingen blijven meest waarschijnlijk

Net als in de vorige meting schatten inwoners de kans op het voordoen van cyberdreigingen en georganiseerde criminaliteit het meest waarschijnlijk in. Driekwart (74%) ziet cyberdreigingen als (zeer) waarschijnlijk en zeven op de tien achten georganiseerde criminaliteit (72%) (zeer) waarschijnlijk. Dit is niet veranderd ten opzichte van het voorjaar van 2023.

Ten opzichte van de vorige meting zijn inwoners extreem weer als meer waarschijnlijk gaan zien (van 61% naar 65%). De kans op overstromingen is stabiel gebleven tussen het voorjaar 2023 en najaar 2023. Het lange termijn beeld is dat de gepercipieerde kans op overstromingen vanaf najaar 2021 sterk is gestegen (van 22% in voorjaar 2021 naar 47% in najaar 2021), waarschijnlijk veroorzaakt door de overstromingen in Limburg in de zomer van 2021 en de gevolgen daarvan.

Inwoners achten geopolitieke dreigingen (van 62% naar 56%) en infectieziekten (van 53% naar 49%) juist minder waarschijnlijk dan in de eerste meting van 2023.

Top 5 waarschijnlijkheid gebeurtenissen vergelijking voorgaande metingen

Tabel 2.1- Hieronder staat een lijst van gebeurtenissen die een risico of een dreiging kunnen vormen voor de nationale veiligheid.

Geef per gebeurtenis aan hoe waarschijnlijk of onwaarschijnlijk je het vindt dat deze zich voordoet. (top 5, gebaseerd op % (zeer) waarschijnlijk)

Basis: alle inwoners van Nederland

Meting	2023/2	2023/1	2022/2	2019/1*
Eerste	Cyberdreigingen	Cyberdreigingen	Economische bedreigingen	Cyberdreigingen
Tweede	Georganiseerde criminaliteit	Georganiseerde criminaliteit	Georganiseerde criminaliteit	Spanningen tussen bevolkingsgroepen
Derde	Extreem weer	Spanningen tussen bevolkingsgroepen	Cyberdreigingen	Terrorisme
Vierde	Spanningen tussen bevolkingsgroepen	Geopolitieke dreigingen	Geopolitieke dreigingen	Extreem weer
Vijfde	Extremisme	Extremisme	Spanningen tussen bevolkingsgroepen	Extremisme

*Georganiseerde criminaliteit in 2019 niet gevraagd

Hoge waarschijnlijkheid cyberdreigingen en georganiseerde criminaliteit door de jaren heen

In Tabel 2.1 staat per meetmoment de vijf gebeurtenissen waarvan inwoners het (zeer) waarschijnlijk achten dat deze zich voordoen. In bijlage E staat het totale overzicht.

Hierin zijn zowel een aantal overeenkomsten als verschuivingen te zien. Cyberdreigingen en georganiseerde criminaliteit vormen de top 2 in beide metingen van 2023. In de najaarsmeting van 2022 bestond de top 2 uit economische dreigingen en georganiseerde criminaliteit, cyberdreigingen stonden toen op de derde plek. In de voorjaarsmeting van 2019 werd georganiseerde criminaliteit nog niet uitgevraagd. Cyberdreigingen werden dat jaar als meest waarschijnlijk geacht.

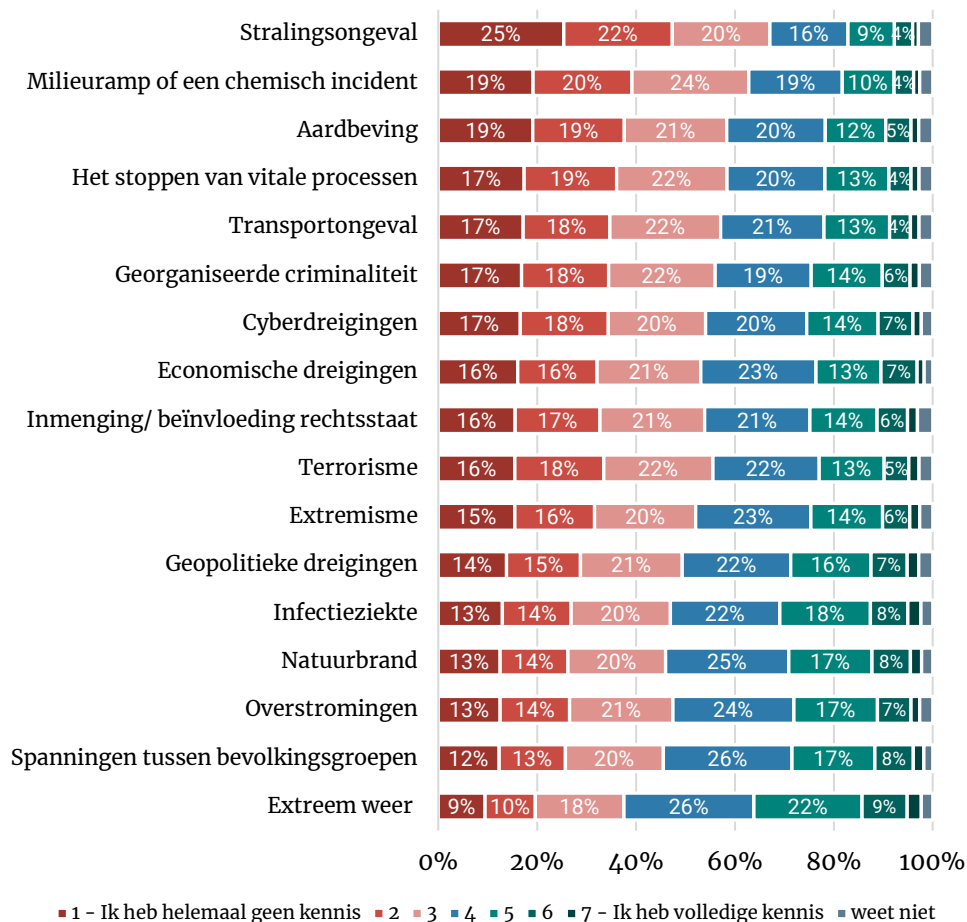
In de huidige meting acht 65 procent van de inwoners de kans op extreem weer (zeer) waarschijnlijk en deze gebeurtenis staat daarmee op de derde plek van waarschijnlijkheid. In de voorjaarsmeting van 2023 en het najaar van 2022 werd deze gebeurtenis als minder waarschijnlijk geschat en stond deze niet in de top 5. In 2019 stond extreem weer op de vierde plek. Spanningen tussen bevolkingsgroepen staat wisselend op de tweede en derde plek in de metingen van 2023, de najaarsmeting van 2022 en de voorjaarsmeting van 2019. Geopolitieke dreigingen staat in de huidige meting niet meer in de top 5, na een periode waarin deze gebeurtenis hoog werd ingeschat.⁴

Extremisme staat, net als in de vorige meting, op de vijfde plek van waarschijnlijkheid.

⁴ De veldwerkperiode vond plaats voor de recente ontwikkelingen in de situatie tussen Israël en de Palestijnse gebieden

2.3 Kennis risico's en dreigingen

Figuur 2.5 - Hoeveel kennis heb jij van risico's en dreigingen voor de nationale veiligheid? Basis: alle inwoners van Nederland (n=5.037)

Algemene kennisniveau afgenomen

Inwoners van Nederland is per risico en dreiging gevraagd hoe ze hun kennis inschatten, op een schaal van 1 tot 7. Figuur 2.5 toont dit overzicht. Per risico en dreiging ligt het gemiddelde kennisniveau van inwoners tussen de 2,8 (stralingsongeval) en 3,8 (extreem weer). Het algemene gemiddelde kennisniveau over alle 17 gebeurtenissen komt uit op een 3,2. Dit is significant afgenomen ten opzichte van het najaar van 2022 (3,5) en het voorjaar van 2023, toen kwam het algemene kennisniveau uit op een 3,4.

Ruim een derde zegt veel kennis te hebben van extreem weer

Ongeveer een derde van de inwoners geeft aan veel tot volledige kennis (tussen de 5 en 7) te hebben van extreem weer (34%) en infectieziekten (29%). Ruim een kwart zegt veel tot volledige kennis te hebben van spanningen tussen bevolkingsgroepen (27%) en natuurbranden (27%). Inwoners geven aan de minste kennis (cijfer 1: helemaal geen kennis) te hebben van:

- 1 stralingsongevallen (25%);
- 2 milieurampen of chemische incidenten (19%);
- 3 aardbevingen (19%).

Inwoners van drie grote steden schatten kennisniveau verschillende gebeurtenissen hoger in

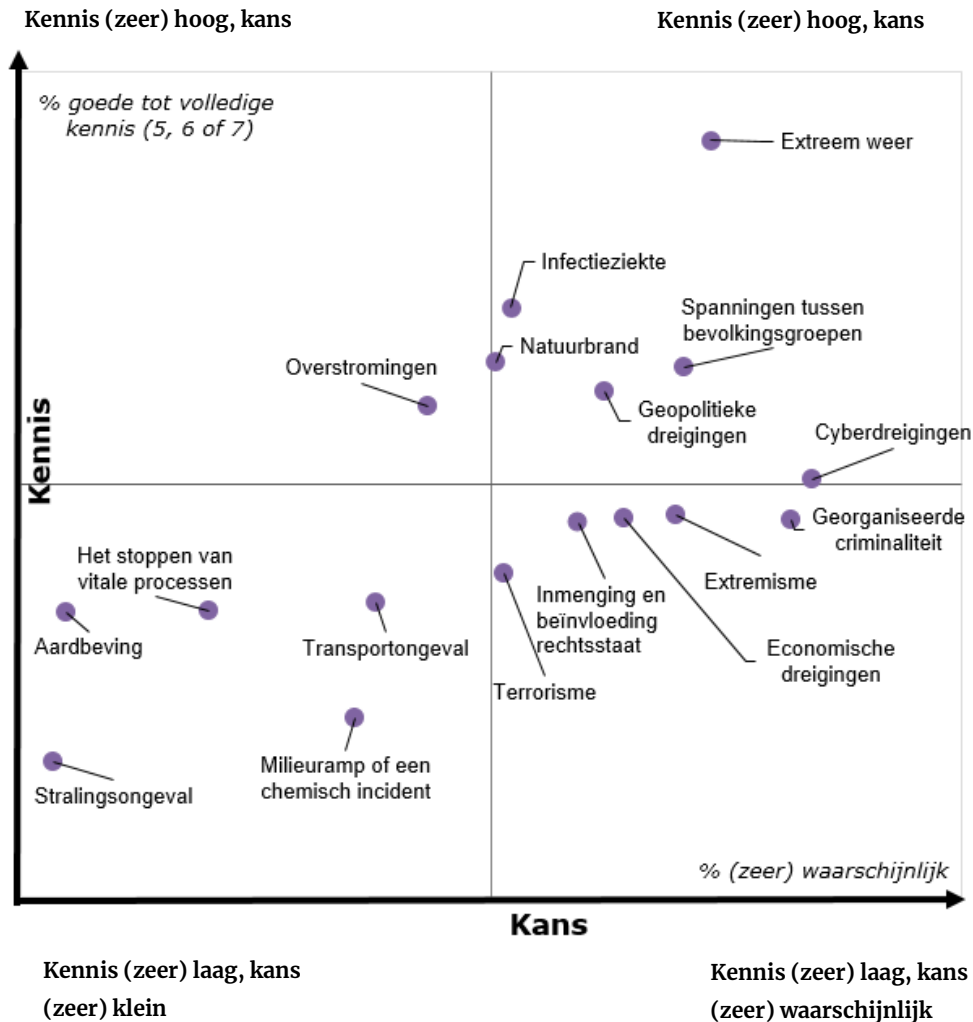
Wanneer we per regio ingaan op het kennisniveau, lijken inwoners uit de drie grote steden over het algemeen hun kennisniveau wat hoger in te schatten en hierin significant te verschillen van sommige andere regio's. Bij de volgende risico's en dreigingen schatten inwoners uit de drie grote steden hun kennisniveau hoger in (cijfer 5-7: veel tot volledige kennis):

- *Spanningen tussen bevolkingsgroepen*: 40 procent van de inwoners uit de drie grote steden zegt veel tot volledige kennis te hebben. Dit ligt significant hoger dan in het westen (25%), het oosten en het zuiden (beide 24%).
- *Extremisme*: Een kwart (27%) van de inwoners uit de grote steden schat het kennisniveau hoog in. Dit verschilt significant van inwoners uit het noorden (19%) en het oosten (20%).
- Voor *geopolitieke dreigingen* is hetzelfde beeld te zien: het ingeschatte kennisniveau ligt in de drie grote steden (31%) significant hoger dan in noord (22%) en oost (24%).
- Een kwart (26%) van de inwoners uit de grote steden denkt veel kennis te hebben van *georganiseerde criminaliteit*. Dit ligt significant hoger dan in het noorden (19%).
- *Ongewenste inmenging en beïnvloeding van onze democratische rechtsstaat*: Een kwart (26%) schat in dat ze hiervan veel tot volledige kennis hebben. Dit is significant hoger dan in het oosten (23%).

Voor *ongewenste inmenging* en *terrorisme* geldt dat inwoners uit het zuiden en de drie grote steden hun kennis hoger inschatten dan inwoners uit het oosten.

In het noorden schat men de eigen kennis over aardbevingen (28%) het hoogst in. Dit percentage is significant hoger dan in de andere regio's, met uitzondering van de drie grote steden.

Matrix kennis en kansen gebeurtenissen

De matrix toont de combinatie van de ingeschatte kennis van risico's en dreigingen (van 1-7), in combinatie met de kans dat een bepaalde gebeurtenis zich voordoet (zeer onwaarschijnlijk tot zeer waarschijnlijk). Deze matrix geeft een beeld van de uitkomsten van de najaarsmeting van 2023. Van de gebeurtenissen links bovenin schatten inwoners in dat ze hier **veel kennis** van hebben, maar ze schatten de **kans dat dit voorkomt wel klein in**. Dit geldt voor overstromingen.

Links onder in de matrix betekent dat inwoners hun **kennisniveau laag** inschatten, en **de kans** op deze gebeurtenissen **zeer klein achten**. Dit geldt met name voor aardbevingen en stralingsongevallen. Het stoppen van vitale processen, transportongevallen en milieurampen of chemische incidenten staan wat verder naar rechts in het kwadrant: inwoners schatten de kans hierop iets groter in.

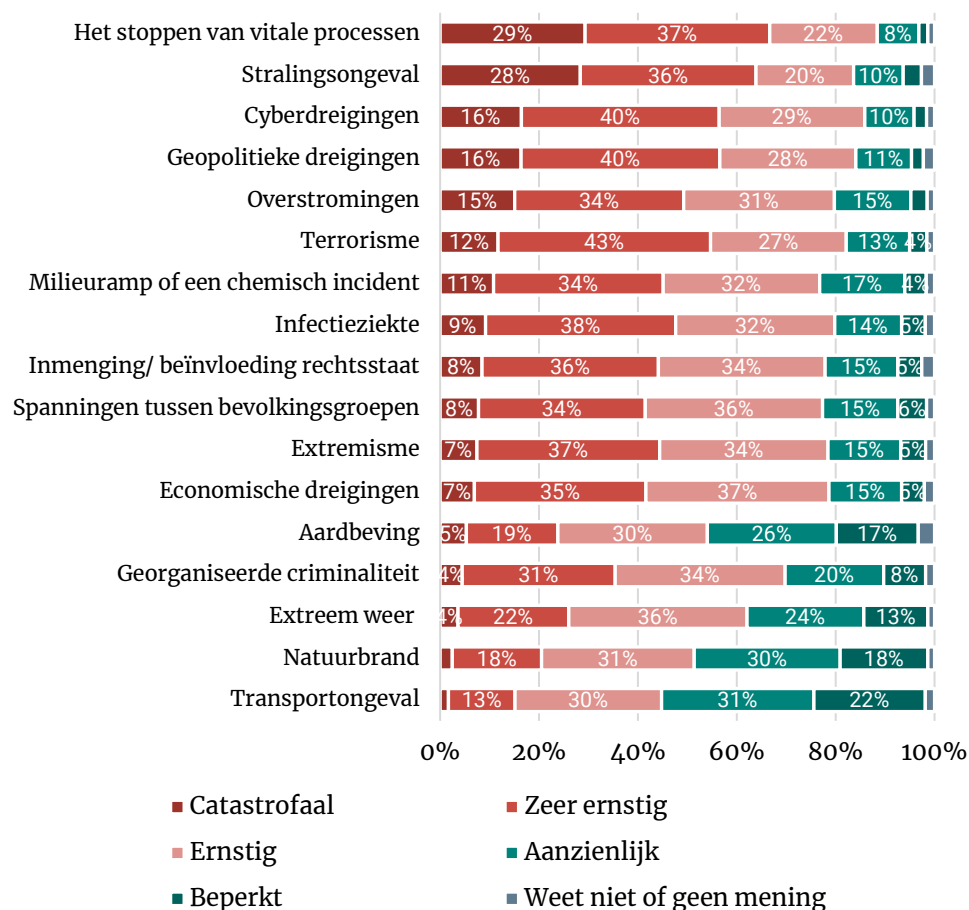
Van de dreigingen die zich verder naar rechts op de x-as (kans) en hoger op de y-as (gevolgen) bevinden (rechts bovenin) schatten meer inwoners **de eigen kennis (zeer) hoog in** en denken meer inwoners dat het ook **zeer waarschijnlijk** is dat deze zich voor zullen doen. Dit is met name extreem weer. Infectieziekten en natuurbranden staan wat meer naar links: inwoners schatten de kans hierop iets lager in. Spanningen tussen bevolkingsgroepen, geopolitieke dreigingen en cyberdreigingen staan wat lager in dit kwadrant. Inwoners schatten hun kennisniveau van deze gebeurtenissen wat lager in.

Rechts onderin staan de gebeurtenissen waarvan inwoners van Nederland denken dat hun kennis (zeer) laag is, maar de waarschijnlijkheid (zeer) hoog. Georganiseerde criminaliteit, extremisme, inmenging en beïnvloeding van de rechtsstaat en terrorisme zitten in dit kwadrant.

2.4 Ernst gebeurtenissen

Figuur 2.6 - Als de onderstaande gebeurtenissen zich zouden voordoen, hoe ernstig is dat voor de Nederlandse samenleving?

Basis: alle inwoners van Nederland (n=5.037)

Inwoners zien het stoppen van vitale processen als meest ernstig voor de samenleving

Inwoners schatten in dat het stoppen van vitale processen en stralingsongevallen het meest ernstig zijn voor de Nederlandse samenleving. Bijna drie op de tien denken dat het stoppen van vitale processen en stralingsongevallen catastrofaal zullen zijn voor de samenleving en iets meer dan een derde schat in dat deze gebeurtenissen zeer ernstig zijn.

Extreem weer, natuurbranden en een transportongeval zien inwoners als minst ernstig voor de Nederlandse samenleving. Extreem weer ziet 26 procent als zeer ernstig tot catastrofaal. Voor een natuurbrand heeft ongeveer een vijfde (21%) dit beeld en bij een transportongeval ziet 15 procent dit als zeer ernstig tot catastrofaal. Ook aardbevingen zien inwoners als minder ernstig voor de Nederlandse samenleving. Een kwart (24%) ziet dit als zeer ernstig of catastrofaal.

Regionale verschillen

Inwoners van de drie grote steden schatten niet alleen de kans van sommige gebeurtenissen hoger in, dit geldt ook voor de ernst. De ernst van het *stoppen van vitale processen* (zeer ernstig tot catastrofaal) schatten deze inwoners significant hoger in dan inwoners uit de andere regio's. Andere gebeurtenissen waarvan inwoners van de *drie grote steden* de ernst hoger inschatten in vergelijking tot een of meer andere regio's zijn:

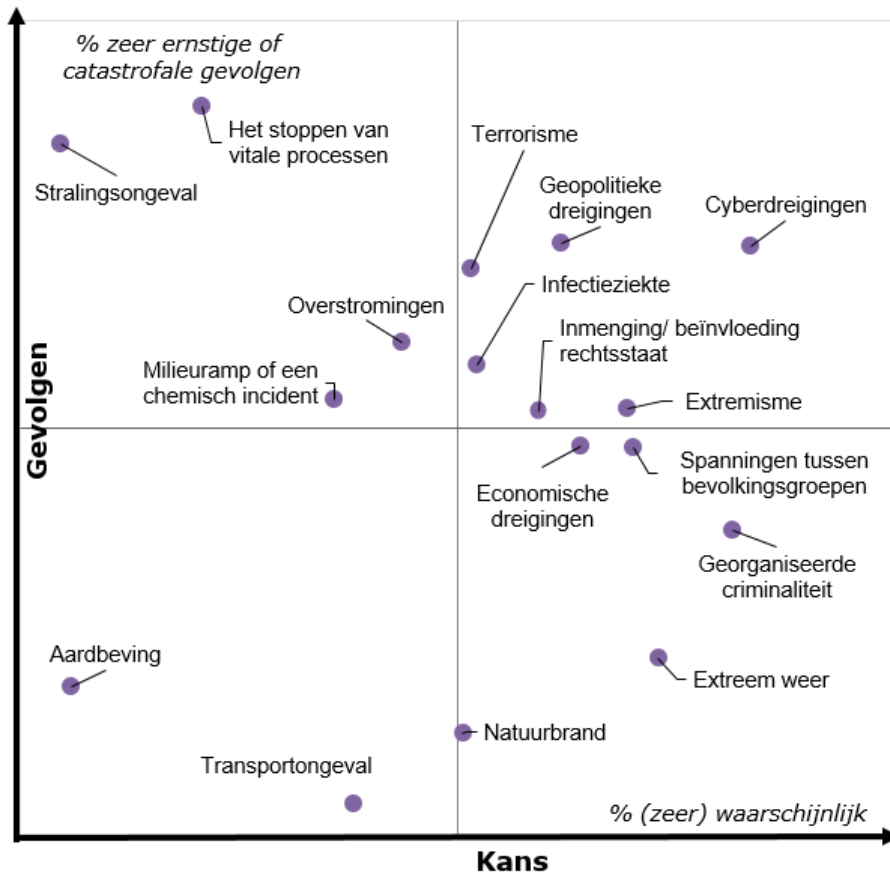
- *Extreem weer en geopolitieke dreigingen* (resp. 31% en 63% zeer ernstig tot catastrofaal). Dit percentage ligt significant hoger dan inwoners van het noorden (resp. 22% en 54%).
- De helft (51%) schat de gevolgen van een *milieuramp of een chemisch incident* als zeer ernstig of catastrofaal in. Dit is hoger dan in het noorden (41%) en het zuiden (44%).
- *Ongewenste inmenging en beïnvloeding van onze democratische rechtsstaat* wordt door de helft van de inwoners van de grote steden als zeer ernstig of catastrofaal ingeschat. Dat is hoger dan in het westen (43%) en in het noorden (39%).

Inwoners van het zuiden zien ook een aantal incidenten als ernstiger in vergelijking tot andere regio's. In het zuiden vindt een groter deel van de inwoners infectieziekten zeer ernstig of catastrofaal, dat is hoger dan in het westen (46%). Zes op de tien (58%) van de inwoners van het zuiden van Nederland zien terrorisme als zeer ernstig of catastrofaal, dit is hoger dan in het noorden (50%).

Matrix gevolgen en kansen gebeurtenissen

Gevolgen zeer ernstig, kans (zeer) klein

Gevolgen zeer ernstig,
kans (zeer) waarschijnlijk

Gevolgen beperkt, kans (zeer) klein

Gevolgen beperkt, kans (zeer) waarschijnlijk

De matrix laat de combinatie zien van de door inwoners ingeschatte gevolgen die een bepaalde gebeurtenis heeft voor de Nederlandse samenleving (van beperkt tot catastrofaal), in combinatie met de door inwoners ingeschatte kans dat een bepaalde gebeurtenis zich voor zal doen (zeer onwaarschijnlijk tot zeer waarschijnlijk). Deze matrix geeft een beeld van de uitkomsten van de najaarsmeting van 2023.

Van gebeurtenissen die links bovenin staan verwachten inwoners van Nederland dat deze **zeer ernstige gevolgen** hebben, maar schatten ze de **kans wel klein** dat deze zich zullen voordoen. Dit geldt voor stralingsongevallen, het stoppen van vitale processen, overstromingen en milieuramp of een chemisch incident.

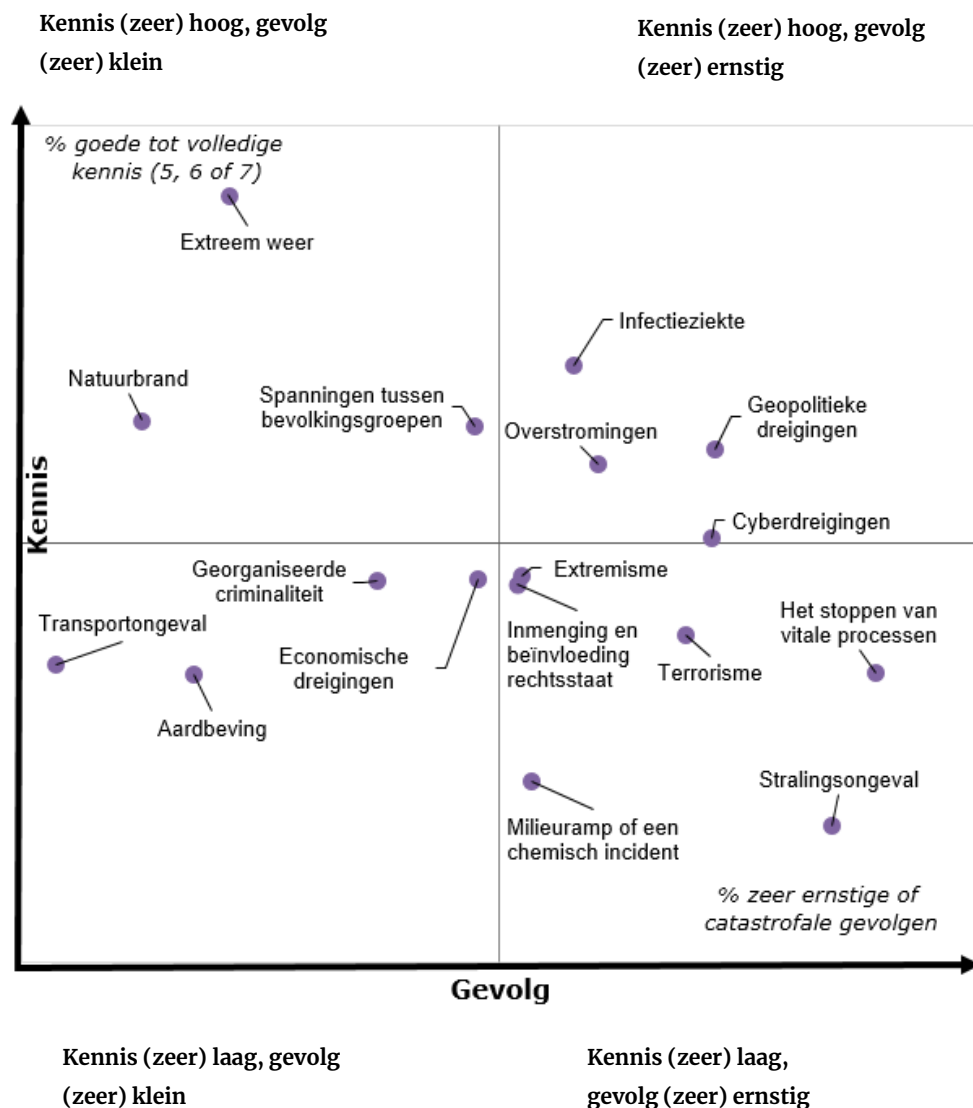
Aardbeving en transportongeval bevinden zich in het kwadrant linksonder. Inwoners van Nederland schatten de **kans relatief klein** dat deze voor zullen komen. Als deze gebeurtenissen wel voorkomen, denken inwoners van Nederland dat de gevolgen hiervan **niet zo ernstig** zullen zijn.

De dreigingen die zich verder naar rechts op de x-as (kans) en hoger op de y-as (gevolgen) bevinden (rechts bovenin), zijn gebeurtenissen waarvan men denkt dat de gevolgen **zeer ernstig** zullen zijn en dat het ook **zeer waarschijnlijk** is dat deze zich voor zullen doen. Dit zijn terrorisme, geopolitieke dreigingen, cyberdreigingen, infectieziekte, extremisme en inmenging of beïnvloeding van de rechtsstaat.

Rechts onderin staan de gebeurtenissen waarvan inwoners van Nederland denken dat de **kans hierop (vrij) groot** is, maar de **gevolgen vrij klein**. Dit geldt voor economische dreigingen, georganiseerde criminaliteit, spanningen tussen bevolkingsgroepen en extreem weer.

Matrix kennis en gevolgen gebeurtenissen

Deze matrix toont de combinatie van de ingeschatte kennis van risico's en dreigingen (van 1-7), in combinatie met de gevolgen van bepaalde gebeurtenissen voor de Nederlandse samenleving (beperkt - catastrofaal). De matrix geeft een beeld van de uitkomsten van de najaarsmeting van 2023.

In het kwadrant rechtsonder staan gebeurtenissen waarvan de ingeschatte kennis van inwoners **laag** is, maar waarvan ze de gevolgen van deze gebeurtenis wel **ernstig** inschatten. Dit betreffen stralingsongevallen, het stoppen van vitale processen, milieurampen of chemische incidenten, terrorisme. Extremisme en inmenging en beïnvloeding van de rechtsstaat vallen ook binnen dit kwadrant. Deze liggen wat hoger en wat meer naar links, wat betekent dat Nederlanders de gevolgen hiervan als iets minder erg schatten, maar hun kennis wel hoger is dan de andere gebeurtenissen binnen dit kwadrant.

Stralingsongeval ligt bijna het meest naar rechts en het laagst, wat betekent dat inwoners hun kennis hiervan het laagst inschatten, maar de gevolgen ook het meest ernstig achten. Het kennisniveau van een milieuramp of een chemisch incident ligt ongeveer net zo laag, maar hiervan worden de gevolgen iets minder ernstig ingeschat. Het stoppen van vitale processen ligt iets meer naar rechts dan een stralingsongeval, maar ligt hoger op de y-as. Dit houdt in dat inwoners de gevolgen van het stoppen van vitale processen iets ernstiger vinden dan die van stralingsongevallen, maar dat het kennisniveau bij het stoppen van vitale processen gemiddeld hoger ligt.

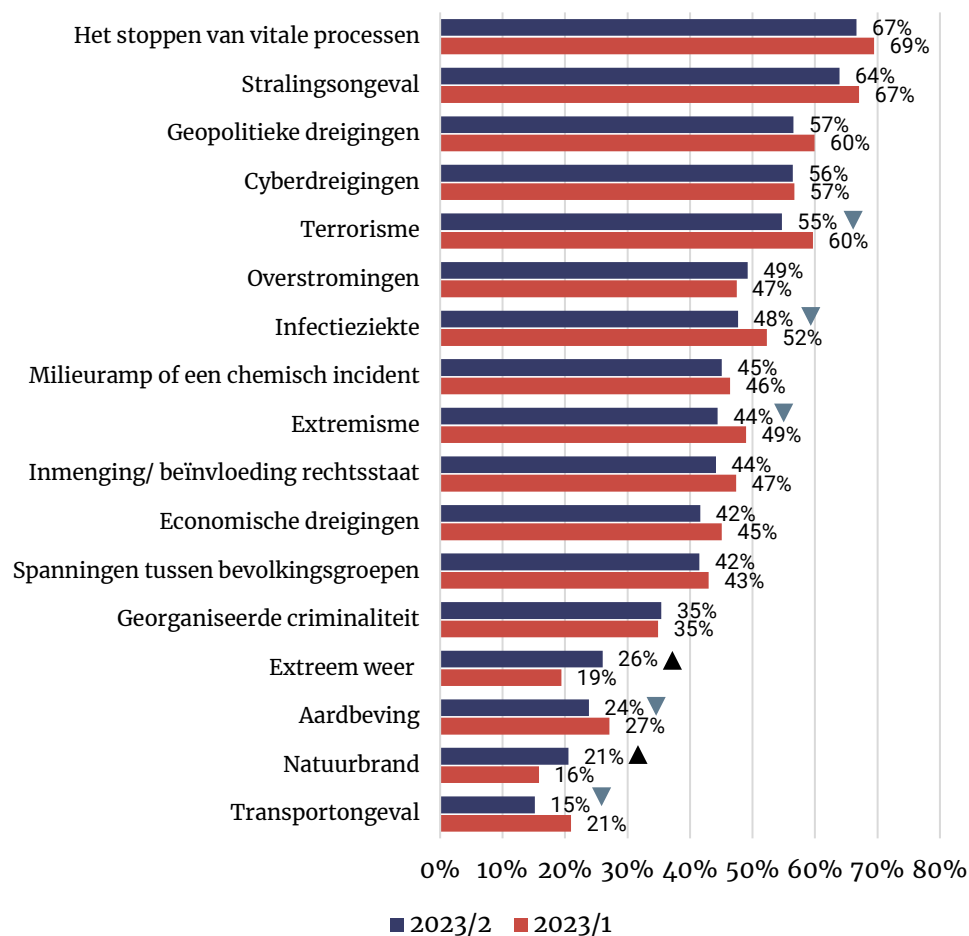
In het kwadrant rechtsboven staan gebeurtenissen waarvan de inwoners de **gevolgen als zeer ernstig** inschatten, en hier ook **veel kennis** over hebben. Dit zijn infectieziekten, overstromingen, geopolitieke dreigingen en cyberdreigingen.

Ernst gebeurtenissen vergelijking voorgaande meting

Figuur 2.7 - Als de onderstaande gebeurtenissen zich zouden voordoen, hoe ernstig is dat voor de Nederlandse samenleving? (%catastrofaal/zeer ernstig)

Basis: alle inwoners van Nederland

Stoppen vitale processen en stralingsongeval meest ernstig

In Figuur 2.7 is te zien dat inwoners het stoppen van vitale processen, een stralingsongeval en geopolitieke dreigingen nog steeds als meest ernstig voor de Nederlandse samenleving zien, als deze zich voordoen.

Er zijn wel verschillen in de mate waarin inwoners de ernst van risico's en dreigingen inschatten ten opzichte van de voorgaande meting. In het voorjaar van 2023 schatten zes op de tien inwoners (60%) terrorisme als zeer ernstig dan wel catastrofaal in, in de huidige meting is dit 55 procent. Nederlanders zijn infectieziekten (van 52% naar 48%), economische dreigingen (van 45% naar 42%), aardbevingen (van 27% naar 24%) en een transportongeval (van 21% naar 15%) ook als minder ernstig gaan zien dan het voorjaar van 2023.

Het voorkomen van extreem weer (van 19% naar 26%) en een natuurbrand (van 16% naar 21%) worden juist als ernstiger gezien in vergelijking tot de vorige meting. Bij natuurbrand is wel een duidelijk 'seizoenseffect' te zien. Sinds 2021 ligt in het najaar het percentage inwoners dat de ernst van natuurbranden hoog inschat rond de 20 procent. In het voorjaar is dit 16 procent.

Het percentage dat overstromingen zeer ernstig dan wel catastrofaal inschat is gelijk gebleven ten opzichte van de voorjaarsmeting 2023. Hierin is vanaf najaar 2021 een sterke stijging te zien in het percentage inwoners dat deze gebeurtenis zeer ernstig inschat. In voorjaar 2021 dacht een derde dat overstromingen zeer ernstig dan wel catastrofaal zijn. In najaar 2021 was dit 39 procent. Daarna steeg dit percentage nog verder naar ongeveer de helft van de inwoners die overstromingen als zeer ernstig zien voor de Nederlandse samenleving.

Top 5 ernst gebeurtenissen

Tabel 2.2 - Als de onderstaande gebeurtenissen zich zouden voordoen, hoe ernstig is dat voor de Nederlandse samenleving? (Top vijf % zeer ernstig/ catastrofaal)

Basis: alle inwoners van Nederland

Meting	2023/2	2023/1	2022/2	2019/1*
Eerste ernst	Het stoppen van vitale processen	Het stoppen van vitale processen	Het stoppen van vitale processen	Terrorisme
Tweede ernst	Stralingsongeval	Stralingsongeval	Stralingsongeval	Stralingsongeval
Derde ernst	Geopolitieke dreigingen	Geopolitieke dreigingen	Geopolitieke dreigingen	Extremisme
Vierde ernst	Cyberdreigingen	Terrorisme	Cyberdreigingen	Het stoppen van vitale processen
Vijfde ernst	Terrorisme	Cyberdreigingen	Economische bedreigingen/ terrorisme	Spanningen tussen bevolkingsgroepen

*Georganiseerde criminaliteit niet in 2019 gevraagd

Stoppen van vitale processen wordt in 2023 en 2022 als meest ernstig gezien

Tabel 2.2 toont van de twee metingen in 2023, de najaarsmeting van 2022 en van de meting van voorjaar 2019 de top 5 gebeurtenissen die het meest ernstig zijn voor de Nederlandse samenleving volgens inwoners. In bijlage F staat het totale overzicht.

De top drie van de huidige meting is gelijk aan de voorjaarsmeting van 2023 en het najaar van 2022. Het stoppen van vitale processen zien inwoners als meest ernstig voor de samenleving. In de voorjaarsmeting van 2019 schatten inwoners het stoppen van vitale processen relatief gezien minder ernstig in. Deze stond toen op de vierde plek.

De ernst van een stralingsongeval schatten inwoners tijdens de metingen van 2023, de najaarsmeting van 2022 en de voorjaarsmeting van 2019 hoog in, namelijk op de tweede plek. Ook de ernst van geopolitieke dreigingen wordt hoog ingeschat in de huidige meting en de voorgaande twee metingen. In het voorjaar van 2019 stond dit nog niet in de top 5.

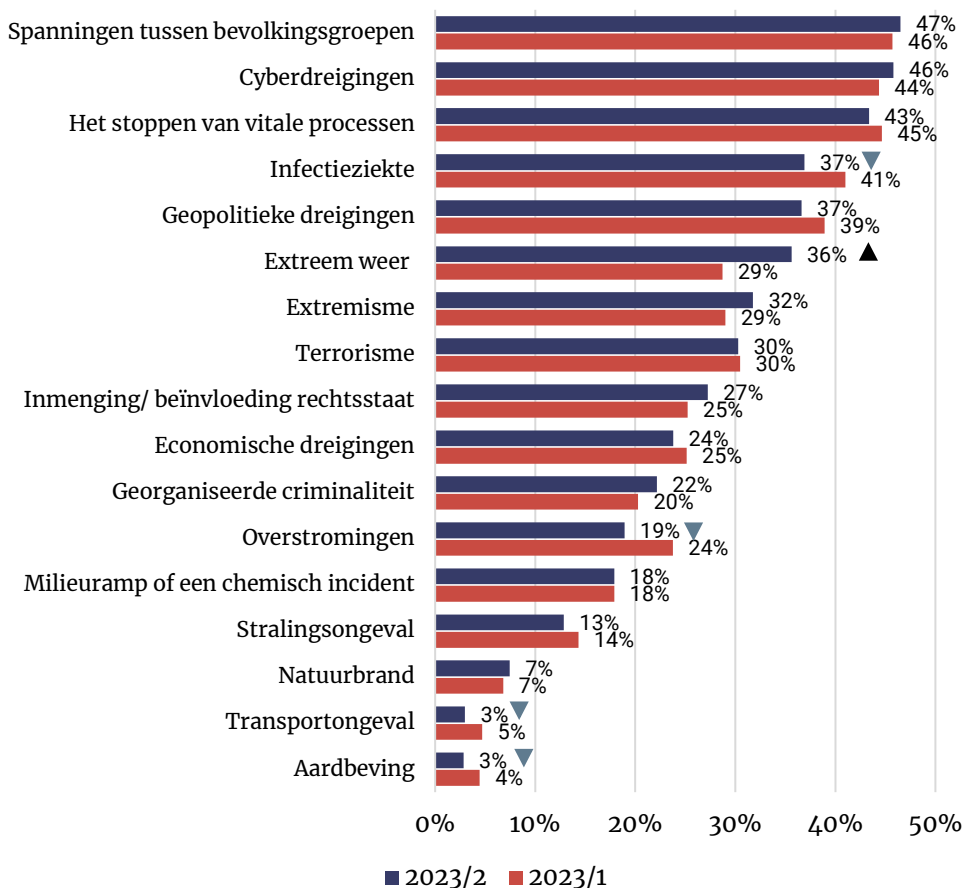
Inwoners zijn zich minder zorgen gaan maken om terrorisme, na een periode waarin inwoners zich juist vaker zorgen maakten om terrorisme. In het najaar van 2022 had terrorisme geen plek in de top 5. In de eerste meting van 2023 nam het de vierde plek in. Dat is niet zo hoog als in de voorjaarsmeting van 2019 toen terrorisme op plek 1 stond als het gaat om ernstige gebeurtenissen voor de Nederlandse samenleving. In de huidige meting zijn de zorgen om terrorisme afgenomen, en staat op plek 5.

In 2023 en 2022 zijn inwoners de gevolgen van cyberdreigingen als relatief ernstiger gaan zien in vergelijking met 2019, toen dit nog op de zevende plek stond.

2.5 Zorgen over risico's en dreigingen

Figuur 2.8 - Kies nu maximaal vijf gebeurtenissen waar jij je de meeste zorgen om maakt Basis: alle inwoners van Nederland

Meer inwoners maken zich zorgen om extreem weer

In de najaarsmeting van 2023 maken inwoners zich de meeste zorgen over spanningen tussen bevolkingsgroepen (47%), cyberdreigingen (46%) en het stoppen van vitale processen (43%). Dit is niet veranderd ten opzichte van het voorjaar van 2023.

In het najaar van 2023 maken meer inwoners zich zorgen om extreem weer (van 29% naar 36%) ten opzichte van de eerste helft van 2023.

Over infectieziekten (van 41% naar 37%), overstromingen (van 24% naar 19%), transportongeval (van 5% naar 3%) en aardbeving (van 4% naar 3%) zijn inwoners zich juist minder zorgen gaan maken.

Bij overstromingen is te zien dat het percentage dat zich zorgen hierover is gaan maken tussen voorjaar 2021 en voorjaar 2021 significant is gestegen (van 7 naar 17%). In het najaar 2022 daalde dit percentage weer met 11 procent. In voorjaar 2023 lag het percentage dat zich hierover zorgen maakte het hoogst (24%).

Inwoners die zich zorgen maken over gebeurtenissen schatten hun kennis hoger in dan inwoners die zich geen zorgen maken

Inwoners die zich zorgen maken over een gebeurtenis die een risico of dreiging kan vormen voor de nationale veiligheid, schatten over het algemeen hun kennisniveau van dat risico hoger in dan inwoners die zich hierover geen zorgen maken. Bijvoorbeeld: van de inwoners die zich zorgen maken om aardbevingen schat 38 procent hun kennisniveau hoog in. Van de inwoners die zich geen zorgen maken is dit 19 procent (20 procentpunt verschil). Ook spanningen tussen bevolkingsgroepen laat een duidelijk verschil zien: 33 procent van de inwoners die zich hierover zorgen maken, schatten hun kennisniveau hoog in. Onder inwoners die zich hier geen zorgen over maken, is dit beduidend lager (22%).

Top 5 zorgen vergelijking voorgaande metingen

Tabel 2.3 - Top vijf gebeurtenissen waar men zich het meeste zorgen over maakt*
Basis: alle inwoners van Nederland

Meting	2023/2	2023/1	2022/2	2019/1**
Eerste zorg	Spanningen tussen bevolkingsgroepen	Spanningen tussen bevolkingsgroepen	Het stoppen van vitale processen	Terrorisme
Tweede zorg	Cyberdreigingen	Het stoppen van vitale processen	Spanningen tussen bevolkingsgroepen	Spanningen tussen bevolkingsgroepen
Derde zorg	Het stoppen van vitale processen	Cyberdreigingen	Geopolitieke dreigingen	Extremisme
Vierde zorg	Infectieziekte	Infectieziekte	Cyberdreigingen	Cyberdreigingen
Vijfde zorg	Geopolitieke dreigingen	Geopolitieke dreigingen	Infectieziekte	Extreem weer

*In voorgaande metingen van 2021 en 2019 kregen inwoners van Nederland de mogelijkheid om drie antwoorden te geven.

**Georganiseerde criminaliteit niet in 2019 gevraagd.

Inwoners maken zich relatief meer zorgen om cyberdreigingen

Tabel 2.3 laat zien dat er kleine verschuivingen zijn in de gebeurtenissen waar inwoners zich zorgen over maken. Zie bijlage G voor het totale overzicht.

Net als in het voorjaar van 2023 maken inwoners zich het meeste zorgen om spanningen tussen bevolkingsgroepen. In het najaar van 2022 en het voorjaar van 2019 stond dit op de tweede plek. Naar verhouding maken steeds meer inwoners zich zorgen om cyberdreigingen. In de huidige meting staan cyberdreigingen op de tweede plek, in het voorjaar stonden

cyberdreigingen nog op plek drie, ondanks dat er geen significante toename is in het aantal inwoners dat zich hier zorgen om maakt (zie Figuur 2.8). Tussen het najaar van 2022 en 2023 was dit aandeel wel significant toegenomen (van 40% naar 44%).

Het stoppen van vitale processen is sinds 2022 een nieuwe zorg in de top 5. Deze gebeurtenis zakt elke meting wel een plaats naar beneden, en staat in de huidige meting op de derde plek.

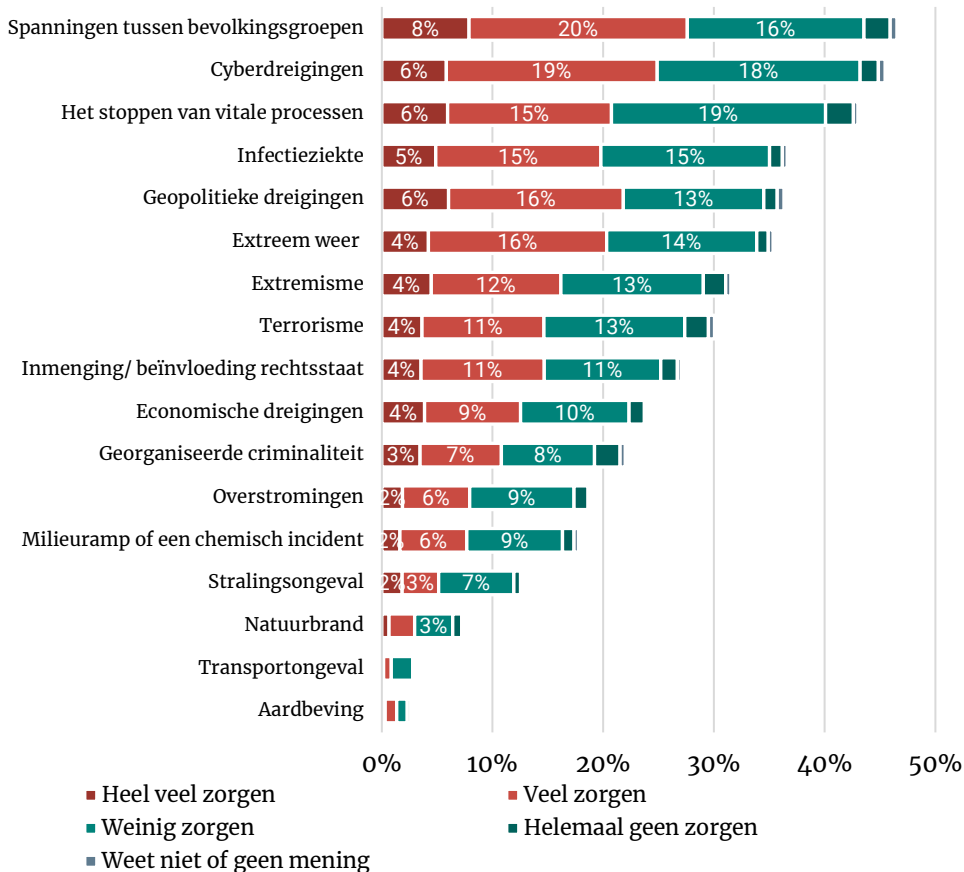
In de huidige meting staat 'infectieziekten', net zoals in de voorjaarsmeting van 2023, op de vierde plek in de lijst met top 5 zorgen. Ondanks dat significant minder inwoners zich hier zorgen om maken (zie Figuur 2.8), maken inwoners zich relatief gezien evenveel zorgen om infectieziekten.

Ook maken inwoners zich relatief gezien evenveel zorgen over geopolitieke dreigingen als het voorjaar van 2023. Tussen het najaar van 2022 en het voorjaar van 2023 zijn inwoners zich significant (van 47% naar 39%) als relatief (van plek 3 naar plek 5) minder zorgen hierover gaan maken.

2.6 Zorgen over eigen veiligheid en die van naasten

Figuur 2.9 - Hoeveel zorgen maak jij je op dit moment over de veiligheid van jezelf en je familie en vrienden door onderstaande gebeurtenissen? Je krijgt hier de risico's en dreigingen te zien waar jij je de meeste zorgen over maakt (maximaal 5) Basis: alle inwoners van Nederland (n=5.037)

Meeste zorgen om eigen veiligheid als het gaat om spanningen tussen bevolkingsgroepen en cyberdreigingen

Aan inwoners is per gebeurtenis in de persoonlijke top 5 algemene zorgen, gevraagd in hoeverre ze zich zorgen maken om de eigen veiligheid en die van hun vrienden en familie. Deze uitkomsten zijn herberekend naar het aandeel in de totale populatie.

Figuur 2.9 geeft weer hoe groot het percentage van alle inwoners is dat zich zorgen maakt om de eigen veiligheid en die van hun vrienden en familie.

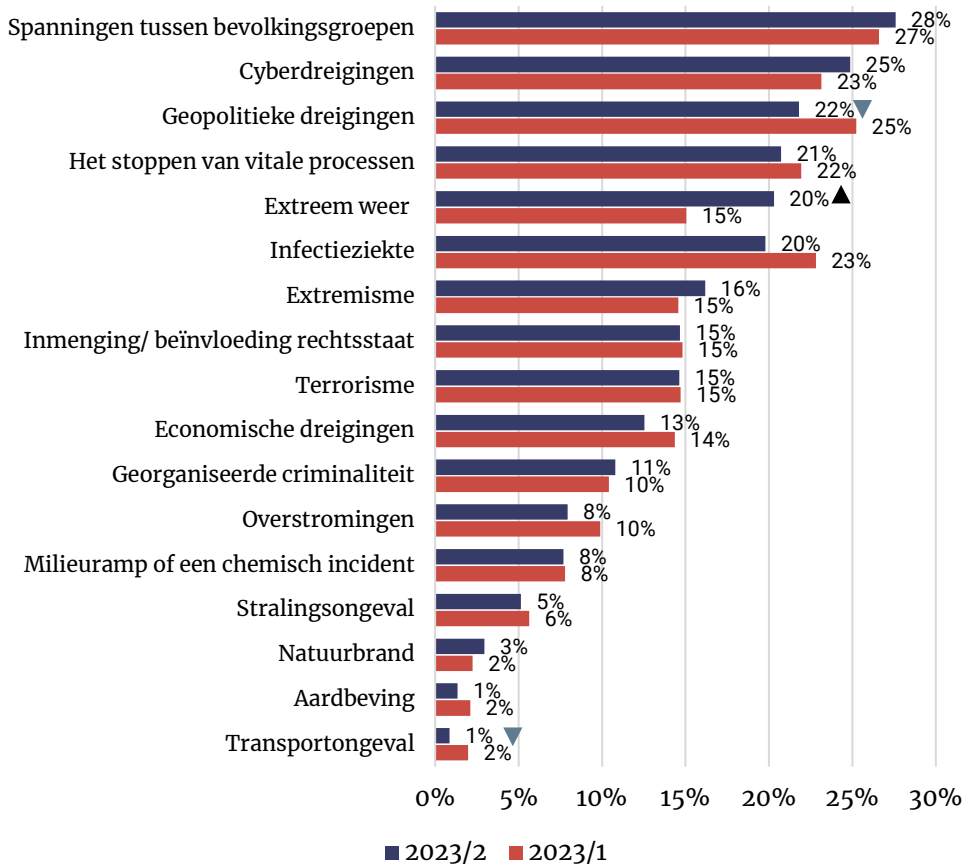
Inwoners van Nederland maken zich de meeste zorgen om de gevolgen voor zichzelf, familie en vrienden wanneer het gaat over spanningen tussen bevolkingsgroepen (28%) (heel) veel zorgen. Een kwart maakt zich zorgen over cyberdreigingen en geopolitieke dreigingen. Een vijfde maakt zich (heel) veel zorgen om het stoppen van vitale processen (21%) en extreem weer (20%).

Bij natuurbranden (3%), aardbevingen (1%) en transportongevallen (1%) zijn inwoners het minst bezorgd over de eigen veiligheid en die van hun naasten. Minder dan 5 procent maakt zich hier (heel) veel zorgen over.

Zorgen om eigen veiligheid en die van naasten in vergelijking vorige meting

Figuur 2.10 - Hoeveel zorgen maak jij je op dit moment over de veiligheid van jezelf en je familie en vrienden door onderstaande gebeurtenissen? Je krijgt hier de risico's en dreigingen te zien waar jij je de meeste zorgen over maakt (% (heel) veel zorgen)

Basis: alle inwoners van Nederland

Zorgen om geopolitieke dreigingen afgenomen

In vergelijking met de voorjaarsmeting van 2023 maken inwoners zich om de meeste gebeurtenissen evenveel zorgen als het gaat om de eigen veiligheid en dat van hun familie en vrienden. De zorgen om geopolitieke dreigingen (van 25% naar 22%) en transportongeval (van 2% naar 1%) zijn significant afgenomen.

De zorgen om extreem weer zijn met 5 procent toegenomen. Voor overstromingen (concreet gevolg van extreem weer) zijn de zorgen om de eigen veiligheid en die van familie en vrienden niet significant toegenomen. Tussen voorjaar 2021 en voorjaar 2022 was er wel een significante stijging in het percentage dat zich hierover zorgen maakt (van 2 naar 7%). In het najaar 2022 was dit percentage weer gedaald naar 4 procent. In de voorjaarsmeting en najaarsmeting van dit jaar maakt weer een hoger percentage zich hier zorgen over, als het gaat om de eigen veiligheid en die van naasten.

2.7 Uitkomsten open antwoorden zorgen over risico's en dreigingen voor nationale veiligheid

De open vraag 'Waarover maak je je zorgen, als je denkt aan risico's en dreigingen voor de nationale veiligheid?' is gesteld voorafgaand aan de lijst met gebeurtenissen die een dreiging kunnen vormen voor de nationale veiligheid. Respondenten konden maximaal vijf open antwoorden geven. Deze antwoorden zijn in de voorjaarsmeting 2023 geanalyseerd en gekwantificeerd met behulp van het programma Atlas.ti. Atlas.ti is een computerprogramma dat gebruikt wordt voor het analyseren van kwalitatieve data. Dit programma biedt de mogelijkheid om op een gestructureerde wijze grote hoeveelheden open antwoorden te analyseren en coderen. We hebben, op basis van de antwoorden van de respondenten inhoudelijke codes gemaakt. Sommige open antwoorden vielen onder meerdere codes. Bijvoorbeeld het volgende open antwoord op de vraag over zorgen: "Verharding in de samenleving waardoor polarisatie ontstaat en groepen tegenover elkaar komen te staan. Er is geen tolerantie en dat ontaard in agressie" heeft drie codes gekregen 'polarisatie', 'verharding van de samenleving' en 'veiligheid'.

Klimaatverandering, oorlog en immigratie meest voorkomende zorgen

In totaal zijn er 12124 codes toegekend aan ruim 5000 open antwoorden. In Tabel 2.4 staat een overzicht van de meest voorkomende codes met het aantal keer dat de code is toegekend. Dit is de top-10 van thema's waar inwoners zich zorgen over maken op basis van de coderingen. In bijlage C staat een volledig overzicht van de codes en wat voor type antwoorden horen bij de codes. Bijvoorbeeld onder de code 'immigratie' vallen termen die verband houden met immigranten, vluchtelingeninstroom, asielzoekers, vreemdelingenbeleid, illegalen, asielproblematiek etc.

De meest voorkomende zorgen onder inwoners hangen samen met klimaatverandering en natuur. In de open antwoorden die vallen onder deze code komen onder andere milieu(rampen), het stikstofprobleem of de klimaatcrisis terug. Zorgen gaan niet alleen over het klimaatprobleem zelf, maar ook over de aanpak, onder andere vanuit de overheid. Op het vlak van de aanpak door de overheid is het sentiment zowel dat er te weinig als te veel wordt gedaan en geïnvesteerd. Sommige mensen wensen meer maatregelen, andere mensen juist minder. Ze spreken niet alleen de overheid hierop aan, maar ook klimaatontkenning in de maatschappij. Verder wordt er wisselend gesproken over klimaatactivisme.

"De ecologische teloorgang en afname van de biodiversiteit is naast een schande ook naar de toekomst toe, een zeer grote bedreiging voor de mensheid."

"Te weinig draagvlak en maatregelen om echt het milieu en daardoor ook het klimaat te verbeteren."

"Milieugroepen die te veel macht krijgen en andere mensen hun mening opdringen zoals extinction rebellion die demonstreren op de A2 of op Schiphol."

"Het overdreven gedoe met de stikstof."

"De klimaatproblematiek die niet onderkent wordt door een deel van de samenleving."

Oorlog is de tweede meest genoemde zorg. Deze zorg wordt met name in combinatie met Rusland en Oekraïne genoemd. Sommige respondenten uiten ook de angst voor een verdere uitbreiding van de oorlog.

Daarnaast vindt men dat ‘we’ ons te veel bemoeien met deze oorlog en het de burger daardoor ook te veel kost.

“Uitbreiding van de oorlog in Oekraïne naar andere Europese landen.”

“De oorlog in Oekraïne en Poetin als agressor met onvoorspelbare plannen wat ook voor een tweedeling zorgt tussen landen in de wereld.”

“Oekraïne, er had geen oorlog hoeven zijn. Wij, de Nederlandse bevolking, zijn nu overal de dupe van. Wij maar betalen.”

Zorgen om immigratie staan op de derde plek. Het sentiment is uiteenlopend. De meerderheid maakt zich zorgen over het (uitblijven van een) asielbeleid en de toename van het aantal (illegale) vluchtelingen. Ze zien daarin gevaar voor hun eigen woon- en werksituatie en overbevolking. Anderen maken zich bij dit thema onder andere zorgen om de situatie van vluchtelingen die asiel aanvragen, de opvang en de ondersteuning bij integratie in Nederland.

“Weinig grip op mensen die asiel aanvragen terwijl zij daar geen recht op hebben en illegaal in Nederland verblijven.”

“Vluchtelingenproblematiek; de veiligelanders moeten sneller uitgezet, en de mensen die hier mogen blijven moeten sneller uit de AZC's en deel uit gaan maken van onze maatschappij.”

“De niet welkome houding van NL tegenover asielzoekers.”

Veel thema's (zoals klimaat, immigratie, economie) hebben verband met overheidsbeleid. De code ‘overheid prestatie (negatief)’ op plek acht gaat in dit geval specifiek over antwoorden in het kader van het tekortschieten van het overheidsbeleid, het wantrouwen in de overheid, corruptie en bureaucratie van de overheid. Algemene termen waarin men zorgen uit over het presteren van de overheid. Ook de toeslagenaffaire en de gaswinning in Groningen worden meermaals genoemd.

“Beschikbaarheid van voldoende personen met voldoende kennis en ervaring om ons land te besturen.”

“De lakse houding van de regering ten aanzien van o.a. de aardbevingsschade in Groningen en de kindertoeslagaffaire toont een fundamenteel gebrek aan zorg voor de burger. Dit ondermijnt de rechtsstaat waar we in zouden moeten leven.”

Tabel 2.4 – Top 10 thema's zorgen risico's en dreigingen nationale veiligheid

Codes	Aantal
1. Klimaatverandering en natuur	1367
2. Oorlog	963
3. Immigratie	859
4. Economie (negatief)	786
5. Criminaliteit	749
6. Rusland	582
7. Oekraïne	571
8. Overheid prestatie (negatief)	566
9. Verharding samenleving	525
10. Terrorisme	471

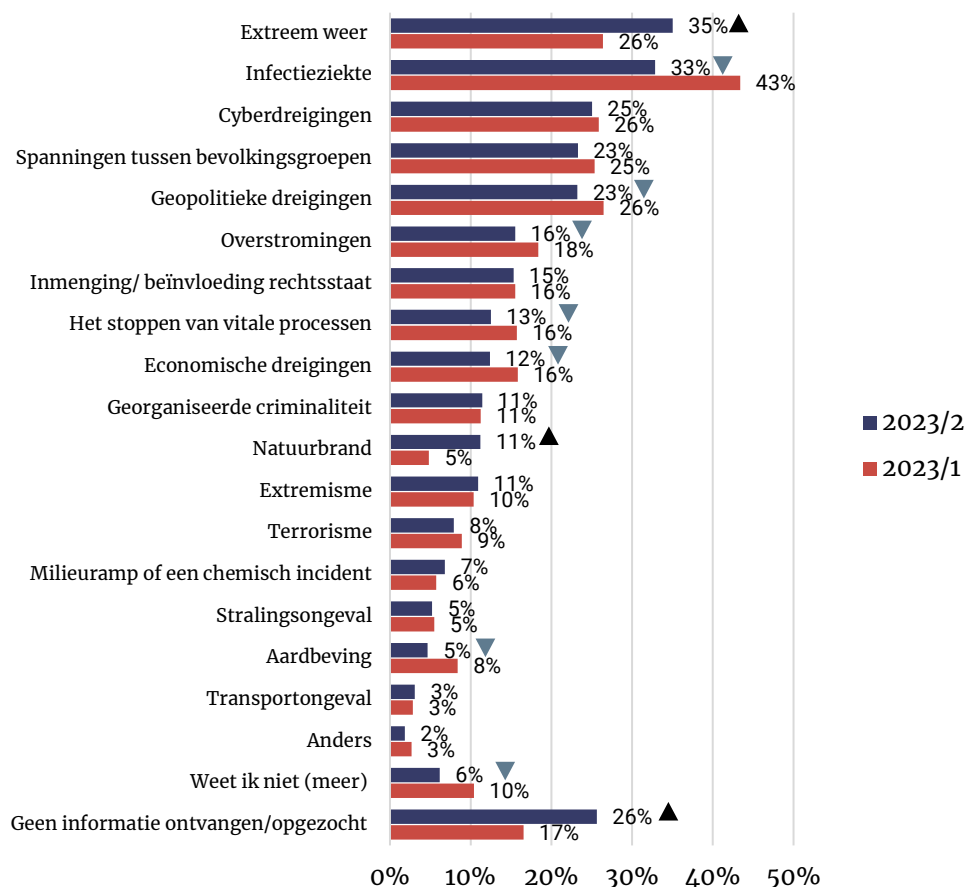
3 Voorbereiding op en handelen bij risico's

3.1 Opzoeken of ontvangen van informatie over risico's en dreigingen

Figuur 3.1 - Heb je in het afgelopen jaar over deze risico's en dreigingen informatie ontvangen of opgezocht?*

Basis: alle inwoners van Nederland

Een derde van de inwoners heeft het afgelopen halfjaar informatie opgezocht over extreem weer

In totaal heeft driekwart (74%) van de inwoners informatie opgezocht of ontvangen over minimaal een van de zeventien gebeurtenissen. Dit is een stuk lager dan tijdens de vorige meting, toen lag het aantal op 83 procent. Een derde heeft informatie ontvangen of opgezocht over extreem weer en infectieziekten, een kwart over cyberdreigingen, spanningen tussen bevolkingsgroepen of geopolitieke dreigingen.

Ten opzichte van de voorjaarsmeting in 2023 zijn de volgende significante dalingen zichtbaar: infectieziekten (van 43% naar 33%) en geopolitieke dreigingen (van 26% naar 23%). Tussen de najaarsmeting 2022 en vorige meting was dit ook al gedaald. Een significant kleiner deel van de inwoners heeft daarnaast informatie opgezocht of ontvangen over overstromingen (-2 procentpunt), het stoppen van vitale processen en aardbeving (beide -3 procentpunt) en economische dreigingen (-4 procentpunt).

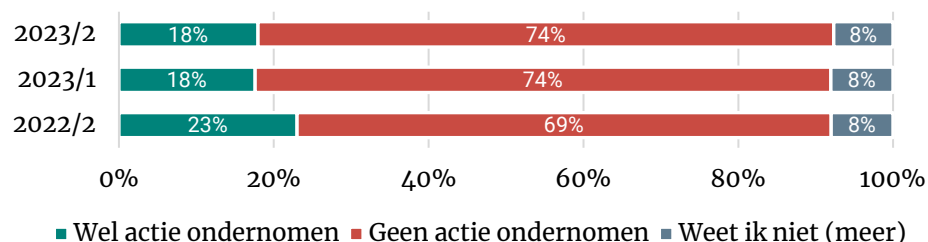
Inwoners hebben juist meer informatie opgezocht of ontvangen over extreem weer (van 26% naar 35%) en natuurbrand (van 5% naar 11%).

3.2 Wel of geen actie ondernomen

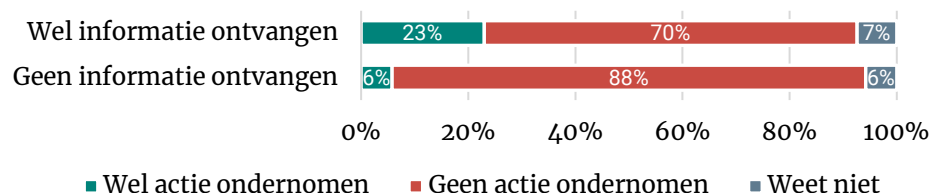
Figuur 3.2 – Heb je actie ondernomen om zo beter voorbereid te zijn op risico's en dreigingen? Basis: alle inwoners van Nederland (n=5.037)

Figuur 3.3 – Heb je actie ondernomen om zo beter voorbereid te zijn op risico's en dreigingen? Basis: alle inwoners van Nederland

Figuur 3.4 – Ontvangen van informatie afgezet tegen wel of geen actie ondernomen. Basis: alle inwoners van Nederland (n=5.037)

Driekwart heeft geen actie ondernomen

In het najaar van 2023 geeft driekwart (74%) van de inwoners aan dat ze geen actie ondernomen hebben om beter voorbereid te zijn op risico's en dreigingen. Een op de vijf (18%) ondernam wel actie. Het aandeel dat actie ondernam, is sinds de voorjaarsmeting van 2022 gedaald (van 33%, naar 23% naar 18%), maar is sinds de vorige meting stabiel.

Inwoners die informatie hebben opgezocht ondernemen vaker actie

Inwoners die informatie hebben opgezocht, ondernemen vaker actie dan inwoners die dat niet deden. Van de inwoners die informatie hebben gezocht of ontvangen, heeft bijna een kwart (23%) actie ondernomen. Van de inwoners die geen informatie zochten, ondernam 6 procent actie. Inwoners konden door middel van een open vraag aangeven welke actie zij ondernamen. Zo heeft een deel een noodvoorraad aangelegd, zoals voedsel, drinkwater, medicatie, batterijen, aggregaat en voedsel. Om online dreigingen tegen te gaan nemen inwoners maatregelen zoals een goede online beveiliging, voldoende back-ups van data, of het opslaan van data op externe harde schijven.

Andere inwoners hebben maatregelen genomen om beter voorbereid te zijn op en maatregelen te nemen tegen klimaatveranderingen. Enkelen nemen zonnepanelen op daken, hebben de bestrating uit hun tuin weggehaald of eten minder vlees. Tot slot geven veel inwoners aan dat zij zich hebben laten vaccineren en meer informatie hebben opgezocht.

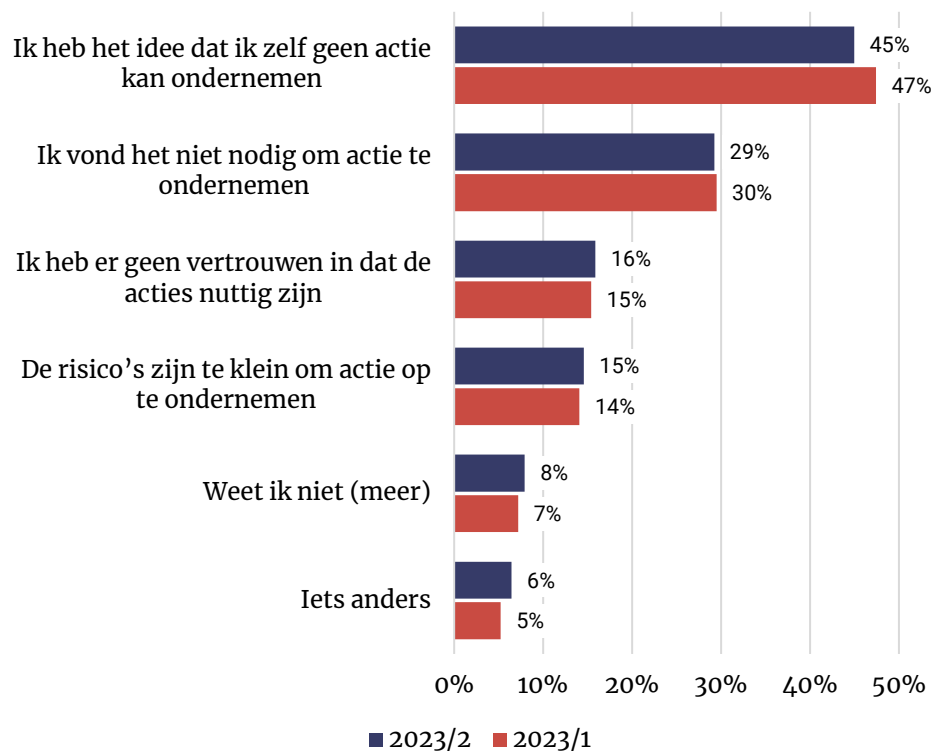
Enkele quotes ter illustratie:

- *“Beveiliging computer en verhoging alertheid op inkomende mailberichten”*
- *“Cash geld. Voedsel & water in huis incl. bijv. kaarsen, lucifers, apotheek items zoals paracetamol, verband.”*
- *“Kweek zelf groente, gebruik weinig energie, reis minder, heb een overlevingspakket voor overstroming op zolder”*
- *“Meer klimaatneutraal gedrag: minder vlees, zonnepanelen, minder plastic afval etc.”*

3.3 Waarom geen actie ondernemen

Figuur 3.5 - Waarom heb je geen actie ondernomen?

Basis: inwoners van Nederland die geen actie hebben ondernomen (n = 3.746)

Idee dat men zelf geen actie kan ondernemen voornaamste reden om niets te doen

Driekwart van de inwoners heeft geen actie ondernomen. Aan deze groep is gevraagd waarom men geen actie ondernam.

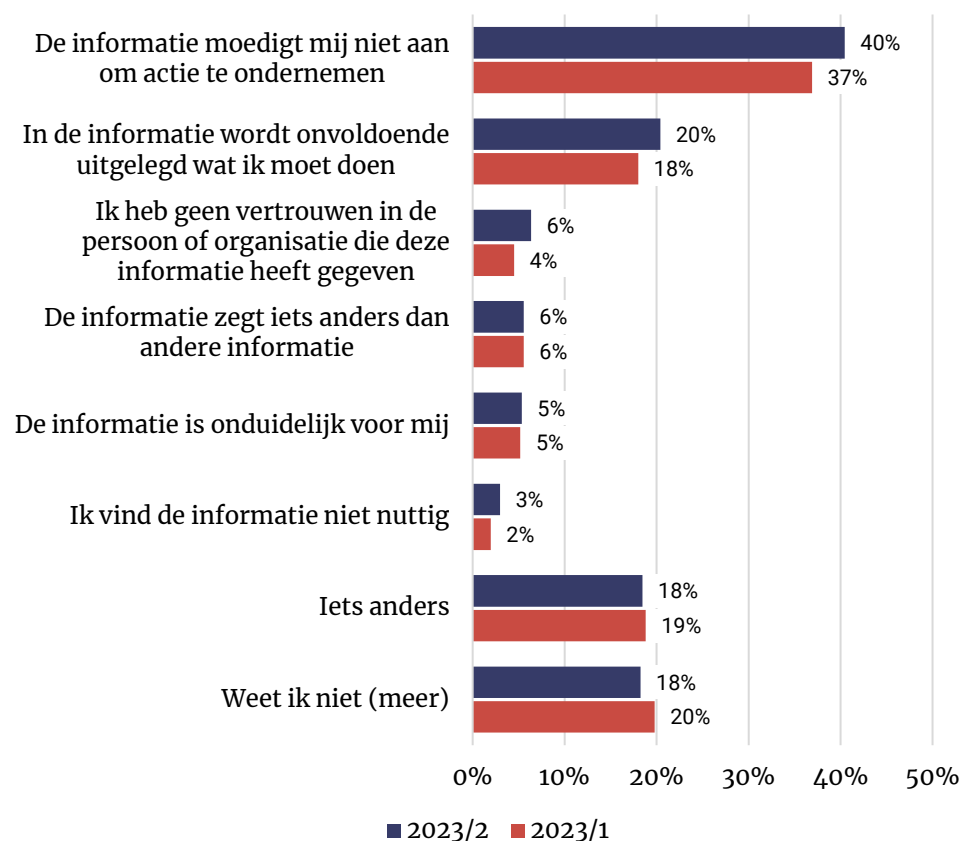
De belangrijkste reden is dat ze het idee hebben dat ze zelf geen actie kunnen ondernemen (45%). Drie op de tien vonden (29%) het niet nodig om actie te ondernemen. Bijna een op de zes (16%) heeft er geen vertrouwen in dat de acties nuttig zijn en een even groot deel (15%) vindt dat de risico's te klein zijn om actie op te ondernemen.

De ontwikkelingen ten opzichte van de voorjaarsmeting van 2023 zijn stabiel.

3.4 Wel informatie opgezocht of ontvangen, maar geen actie ondernomen

Figuur 3.6 - Waarom heb je wel informatie opgezocht of ontvangen, maar geen actie ondernomen?

Basis: inwoners van Nederland die wel informatie hebben opgezocht of ontvangen maar geen actie hebben ondernomen (n = 2.744)

Informatie moedigt volgens vier op de tien niet aan om actie te ondernemen

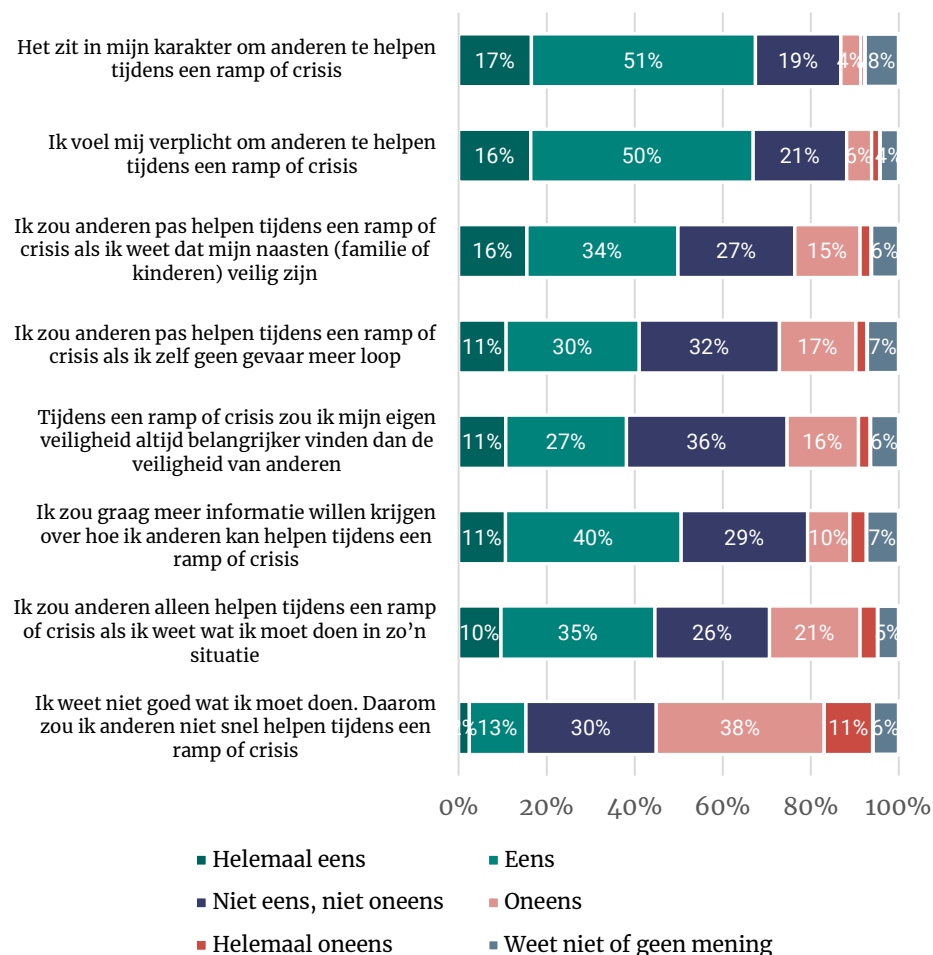
Vier op de tien inwoners die *wel* informatie hebben opgezocht of ontvangen, maar *geen* actie hebben ondernomen, geven hiervoor als reden dat de informatie hen niet aanmoedigt om actie te ondernemen (40%). Een vijfde vindt dat er in de informatie onvoldoende uitgelegd wordt wat ze moeten doen (20%).

Een klein deel geeft als reden dat de informatie niet nuttig (3%) of onduidelijk was (5%). Andere argumenten die een beperkte rol spelen om geen actie te ondernemen zijn de tegenstrijdigheid van informatie (6%) en een gebrek aan vertrouwen in de verzender van de informatie (6%).

3.5 Anderen helpen bij een ramp of crisis

Figuur 3.7 - In hoeverre ben je het eens of oneens met de volgende stellingen?

Basis: alle inwoners van Nederland (n=5.037)

Inwoners voelen zich verplicht anderen te helpen en het zit ook in hun karakter

Twee derde van de inwoners noemt dat het in hun karakter zit om anderen te helpen tijdens een ramp of crisis (68% (helemaal) mee eens) en voelt zich verplicht om anderen te helpen (66% (helemaal) mee eens).

De helft van de inwoners zou anderen pas helpen als diegene weet dat hun naasten veilig zijn (50% (helemaal) mee eens) en zou meer informatie willen krijgen over hoe ze anderen kunnen helpen tijdens een ramp of crisis (51% (helemaal) mee eens). Bijna de helft (45% (helemaal) mee eens) zou anderen alleen helpen als ze weten wat ze moeten doen in zo'n situatie.

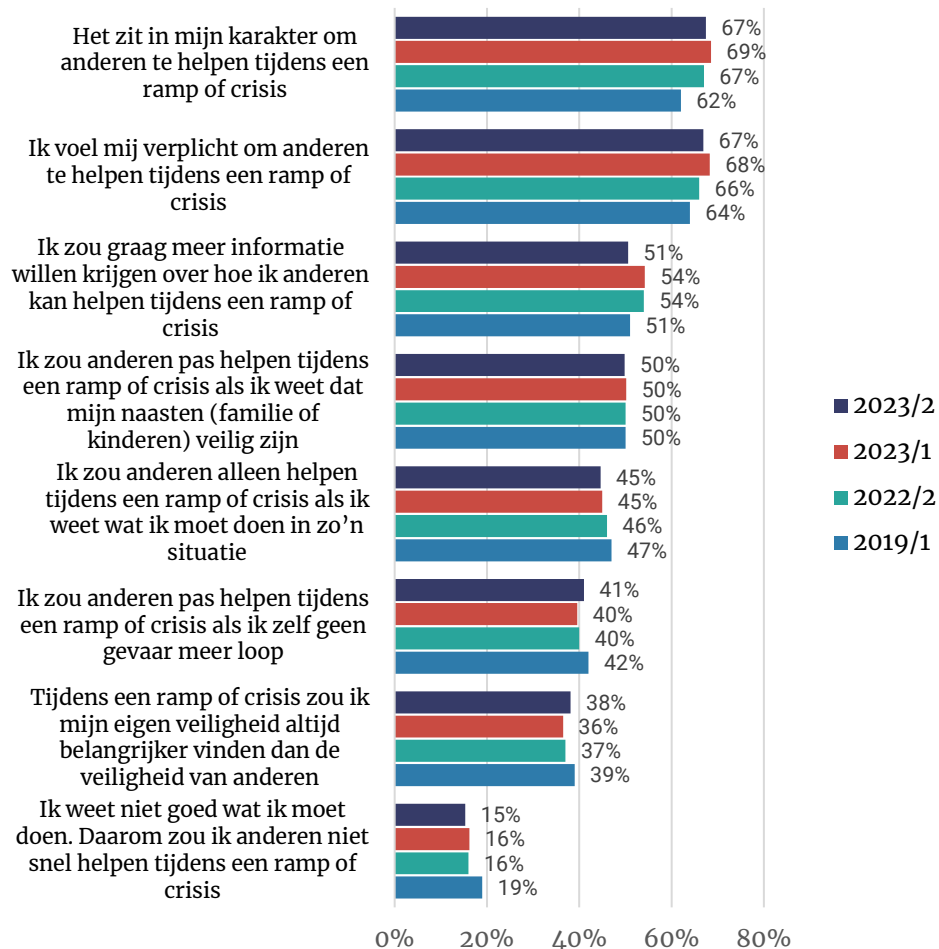
Rond de vier op de tien geven aan dat zij anderen pas helpen als ze zelf geen gevaar meer lopen (41%) en vier op de tien vinden tijdens een ramp of crisis hun eigen veiligheid altijd belangrijker dan die van anderen (38%).

Een op de zes (15% (helemaal) mee eens) weet niet goed wat hij of zij moet doen en zou daarom anderen niet snel helpen tijdens een ramp of crisis.

Anderen helpen in vergelijking tot voorgaande metingen

Figuur 3.8 - In hoeverre ben je het eens of oneens met de volgende stellingen?

Basis: alle inwoners van Nederland (% (helemaal) mee eens)

Inwoners voelen zich verplicht anderen te helpen, maar het zit ook in hun karakter

Wanneer we kijken naar de ontwikkelingen ten opzichte van de voorgaande metingen, zien we wat kleine (significante) veranderingen.

Twee derde van de inwoners (67%) geeft aan dat het in hun karakter zit om anderen te helpen tijdens een ramp of crisis. Dit is gelijk aan het voorjaar van 2023 en najaar van 2022. Ten opzichte van voorjaar 2019 is dit percentage vanaf najaar 2022 toegenomen.

De helft (51%) zou graag meer informatie willen krijgen over hoe ze anderen kunnen helpen tijdens een ramp of crisis. Dit percentage lag in het najaar 2022 en voorjaar 2023 met 54 procent iets hoger.

Vijftien procent geeft aan anderen niet snel te helpen tijdens een ramp of crisis, omdat ze niet weten wat ze moeten doen. Dit is gelijk aan de vorige twee metingen. In het voorjaar van 2019 lag dit percentage hoger (19%).

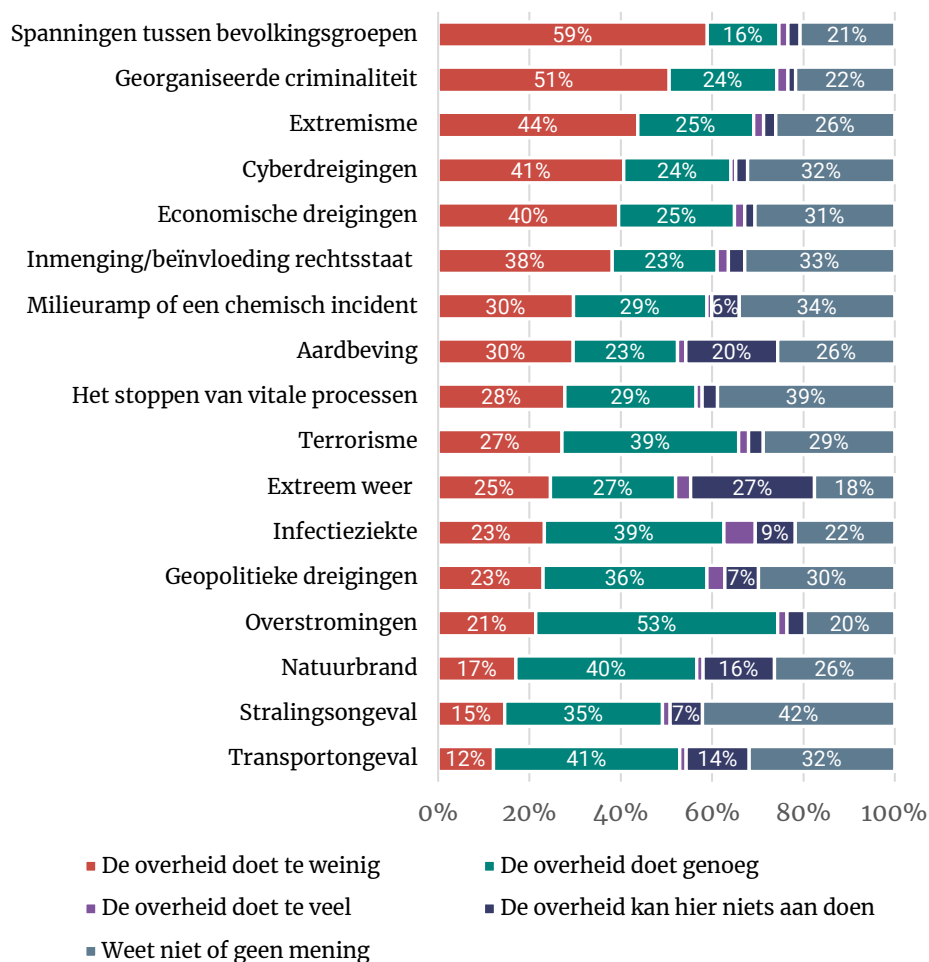
4 Rol overheid

4.1 Beoordeling inspanning overheid

Figuur 4.1 – In hoeverre vind je dat de Nederlandse overheid voldoende doet om deze risico's en dreigingen te voorkomen?

Basis: alle inwoners van Nederland (n=5.037)

Zes op de tien vinden dat overheid te weinig doet om spanningen tussen bevolkingsgroepen te voorkomen

Een relatief groot deel van de inwoners vindt het lastig in te schatten of de overheid voldoende doet om bepaalde risico's en dreigingen te voorkomen. Dit blijkt uit de relatief hoge percentages 'weet niet of geen mening'. Met name de overheidsinspanningen voor stralingsongevallen (42% 'weet niet' en stoppen van vitale processen (39%), vindt men moeilijk in te schatten.

De belangrijkste dreigingen waar de overheid volgens inwoners te weinig aan doet, zijn spanningen tussen bevolkingsgroepen (59%) en georganiseerde criminaliteit (51%).

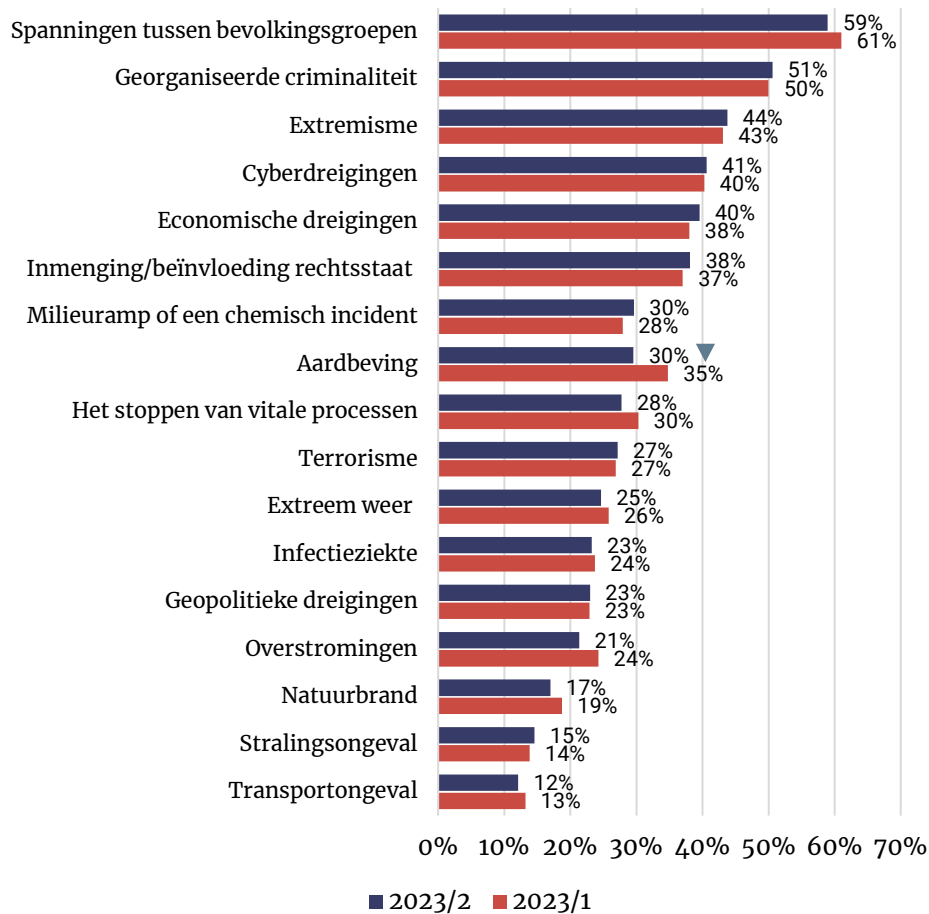
De helft van de inwoners vindt dat de overheid genoeg doet aan overstromingen (53%). Vier op de tien vinden dat de overheid voldoende doet aan transportongevallen (41%), natuurbranden (40%), infectieziekten (39%) en terrorisme (39%).

Bij extreem weer denkt een relatief grote groep dat de overheid hier niets aan kan doen (27%). Een bijna even grote groep vindt dat de overheid genoeg doet (27%) of te weinig doet (25%).

Vergelijking voorgaande meting

Figuur 4.2 - In hoeverre vind je dat de Nederlandse overheid voldoende doet om deze risico's en dreigingen te voorkomen? (% overheid doet te weinig)

Basis: alle inwoners van Nederland

Minder inwoners vinden dat overheid te weinig doet om aardbevingen te voorkomen ten opzichte van de voorjaarsmeting

Figuur 4.2 laat het percentage inwoners zien dat in de voorjaars- en najaarsmeting van 2023 vindt dat de overheid te weinig doet om risico's en dreigingen te voorkomen.

De mate waarin inwoners van mening zijn dat de overheid voldoende doet om risico's en dreigingen te voorkomen, is nagenoeg gelijk gebleven aan het voorjaar van 2023. Alleen als het gaat om aardbevingen vinden minder inwoners (30%) dat de overheid te weinig doet dan tijdens de voorjaarsmeting van 2023 (35%).

Top 5 beoordeling inspanning overheid vergelijking voorgaande metingen

Tabel 4.1 - In hoeverre vind je dat de Nederlandse overheid voldoende doet om deze risico's en dreigingen te voorkomen? (top vijf, % overheid doet te weinig om deze te voorkomen)*.

Basis: alle inwoners van Nederland

Meting	2023/2	2023/1	2022/2	2020/1
Eerste	Spanningen tussen bevolkingsgroepen	Spanningen tussen bevolkingsgroepen	Spanningen tussen bevolkingsgroepen	Spanning tussen bevolkingsgroepen
Tweede	Georganiseerde criminaliteit	Georganiseerde criminaliteit	Georganiseerde criminaliteit	Georganiseerde criminaliteit
Derde	Extremisme	Extremisme	Extremisme	Extremisme
Vierde	Cyberdreigingen	Cyberdreigingen	Economische bedreigingen	Ongewenste inmenging, beïnvloeding democratische rechtsstaat
Vijfde	Economische dreigingen	Economische bedreigingen	Ongewenste inmenging, beïnvloeding democratische rechtsstaat	Cyberdreiging

*Vraag is niet in 2019 gesteld

Spanningen tussen bevolkingsgroepen blijft volgens inwoners belangrijk aspect waar overheid te weinig aan doet

Tabel 4.1 laat zien wat de top 5 gebeurtenissen is waarvan inwoners vinden dat de overheid te weinig doet om deze te voorkomen.

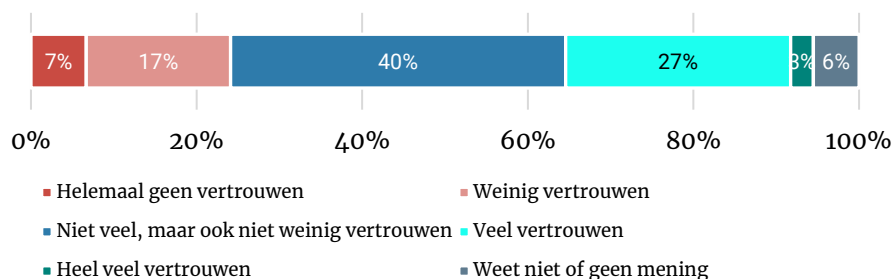
De top 5 van gebeurtenissen waarvan inwoners vinden dat de overheid er te weinig aan doet is gelijk gebleven aan het voorjaar van 2023. De top drie is over de jaren heen niet veranderd. Spanningen tussen bevolkingsgroepen, georganiseerde criminaliteit en extremisme staan in 2023, het najaar van 2022 en het voorjaar van 2021 op plek één, twee en drie.

In de huidige meting staat cyberdreigingen, net als tijdens de voorjaarsmeting van 2023, op de vierde plek. Eind 2022 nam cyberdreigingen geen plek in de top 5 in.

4.2 Vertrouwen informatievoorziening

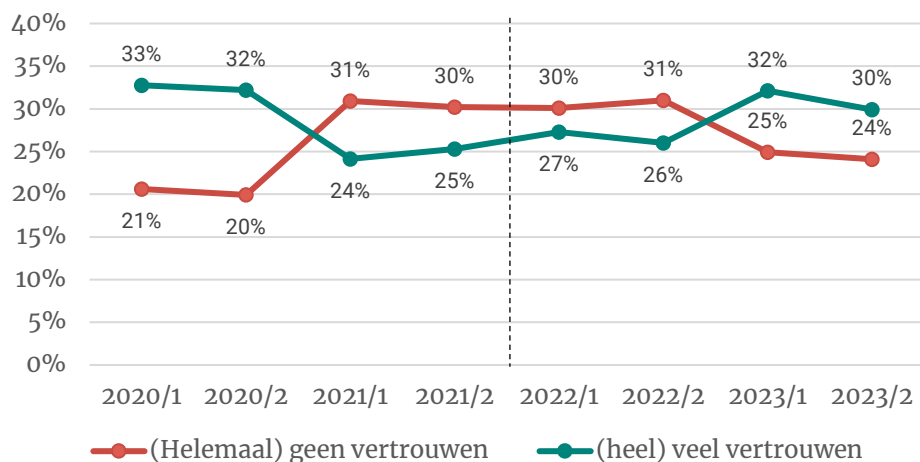
Figuur 4.3 – Hoeveel vertrouwen heb je in de informatievoorziening van de overheid bij een ramp of crisis? (najaar 2023).

Basis: alle inwoners van Nederland (n = 5.037)

Figuur 4.4 – Hoeveel vertrouwen heb je in de informatievoorziening van de overheid bij een ramp of crisis? (zomer 2020 – najaar 2023).

Basis: alle inwoners van Nederland

Drie op de tien hebben vertrouwen in informatievoorziening van de overheid bij een ramp

Uit de najaarsmeting van 2023 blijkt dat een kwart weinig tot helemaal geen vertrouwen heeft in de informatievoorziening van de overheid (24%). Een groter deel heeft niet veel, maar ook niet weinig vertrouwen (40%). Drie op de tien (30%) hebben (heel) veel vertrouwen.

Het aandeel dat (helemaal) geen vertrouwen heeft in de informatievoorziening van de overheid is stabiel over de periode voorjaar 2021–najaar 2022. Dit geldt ook voor het deel van de inwoners dat (heel) veel vertrouwen heeft in de informatievoorziening van de overheid tijdens een ramp of crisis. Tussen de voorjaarsmeting van 2023 en de najaarsmeting van 2022 was het aandeel dat (heel) veel vertrouwen heeft in de informatievoorziening van de overheid toegenomen (+6 procentpunt), terwijl het aandeel dat (helemaal) geen vertrouwen had, juist was afgenomen (-6 procentpunt).

Algemeen vertrouwen in de overheid hangt samen met vertrouwen informatievoorziening bij een ramp

De helft van de inwoners die (helemaal) geen vertrouwen heeft in de overheid, heeft ook (helemaal) geen vertrouwen in de informatievoorziening van de overheid bij rampen en crises. Onder inwoners die juist wel (heel) veel vertrouwen in de overheid hebben, ligt dit aanzienlijk lager (4%). Als inwoners wel vertrouwen hebben in de overheid, heeft driekwart ook vertrouwen in de informatievoorziening van de overheid (74%) bij een ramp of crisis. Dit percentage ligt aanzienlijk hoger dan onder het aandeel dat (helemaal) geen vertrouwen heeft in de overheid. Van die groep heeft 13 procent vertrouwen in de informatievoorziening van de overheid.

Bijlage A Overzicht barometers

Meting		Doorlooptijd	Respons	Uitvoerder
1. Voorjaar 2019	2019/1	14 maart – 18 maart	838	Motivaction
2. Najaar 2019	2019/2	10 december – 14 december	818	Motivaction
3. Zomer 2022	2020/1	31 augustus – 7 september	806	Motivaction
4. Najaar 2020	2020/2	10 december – 16 december	803	Motivaction
5. Voorjaar 2021	2021/1	29 april – 4 mei	824	Motivaction
6. Najaar 2021	2021/2	20 oktober – 31 oktober	812	Motivaction
7. Voorjaar 2022	2022/1	22 april – 6 mei	2.290	I&O Research
8. Najaar 2022	2022/2	5 oktober – 19 oktober	5.863	I&O Research
9. Voorjaar	2023/1	22 maart – 3 april	1.558	I&O Research
10. Najaar 2023	2023/2	25 augustus – 11 september	5.037	I&O Research

Bijlage B Naamswijziging gebeurtenissen

Tabel 4.2 – Aangepaste gebeurtenissen

Voorgaande metingen	Najaarsmeting 2023
11 Spanningen tussen bevolkingsgroepen (bijvoorbeeld door het opnemen van meer vluchtelingen of migranten, de inburgering van deze groepen, grotere verschillen en toegenomen spanningen tussen verschillende bevolkingsgroepen, wat tot geweld kan leiden)	11 Spanningen tussen bevolkingsgroepen (bijvoorbeeld door kansenongelijkheid, toenemende verschillen in inkomen en vermogen, door grote stromen vluchtelingen en migranten of door grote meningsverschillen over klimaatverandering, opwekken van zonne-/windenergie en stikstof, wat tot agressie en geweld kan leiden)
16 Economische bedreigingen (financiële dreigingen, bijvoorbeeld hoge werkloosheid, grote financiële instellingen die niet meer kunnen bestaan door te hoge schulden, oplopende staatsschuld of het instorten van de beurs)	16 Economische dreigingen (zoals ongewenste afhankelijkheid van andere landen, bijvoorbeeld op gebied van energie en grondstoffen. Of ongewenste buitenlandse invloed in bedrijven door overnames, of spionage en diefstal van kennis en technologie)

Bijlage C Berekening omrekenfactoren

Hoeveel vertrouwen heb jij op dit moment in de overheid? (splitrun 2022/1)

Nieuwe antwoordcategorieën	%	Oude antwoordcategorieën	%	Omrekenfactor
Helemaal geen vertrouwen	11,1%	Helemaal geen vertrouwen	12,0%	
Weinig vertrouwen	28,9%	Weinig vertrouwen	51,6%	
Niet veel, maar ook niet weinig vertrouwen	40,7%			
Veel vertrouwen	17,0%	Veel vertrouwen	29,5%	
Heel veel vertrouwen	2,3%	Heel veel vertrouwen	2,4%	
Weet niet of geen mening	0,0%	Weet niet/geen mening	4,5%	
TOTAAL	100,0%		100,0%	
Weinig + helemaal geen vertrouwen	40,0%	Weinig + helemaal geen vertrouwen	63,6%	0,63
Veel + heel veel vertrouwen	19,3%	Veel + heel veel vertrouwen	32,0%	0,60

Hoeveel vertrouwen heb je in de informatievoorziening van de overheid bij een ramp of crisis? (splitrun 2022/1)

Nieuwe antwoordcategorieën	%	Oude antwoordcategorieën	%	Omrekenfactor
Helemaal geen vertrouwen	7,8%	Helemaal geen vertrouwen	7,1%	
Weinig vertrouwen	22,3%	Weinig vertrouwen	36,7%	
Niet veel, maar ook niet weinig vertrouwen	40,0%			
Veel vertrouwen	23,9%	Veel vertrouwen	44,0%	
Heel veel vertrouwen	3,4%	Heel veel vertrouwen	3,5%	
Weet niet of geen mening	2,4%	Weet niet/geen mening	8,7%	
TOTAAL	100,0%		100,0%	
Weinig + helemaal geen vertrouwen	30,1%		43,8%	0,69
Veel + heel veel vertrouwen	27,3%		47,5%	0,57

In hoeverre vind je dat de Nederlandse overheid voldoende doet om deze risico's en dreigingen te voorkomen?

Overstroming (splitrun 2022/1)

Nieuwe antwoordcategorieën	%	Oude antwoordcategorieën	%	Omrekenfactor
De overheid doet te weinig	25,1%	De overheid doet te weinig	22,8%	1,10
De overheid doet genoeg	52,9%	De overheid doet genoeg	54,5%	0,97
De overheid doet te veel	1,7%	De overheid doet te veel	2,6%	
De overheid kan hier niets aan doen	4,8%			
Weet niet of geen mening	15,5%	Weet niet of geen mening	20,1%	
TOTAAL	100%		100%	

In hoeverre vind je dat de Nederlandse overheid voldoende doet om deze risico's en dreigingen te voorkomen?

Extreem weer (splitrun 2022/1)

Nieuwe antwoordcategorieën	%	Oude antwoordcategorieën	%	Omrekenfactor
De overheid doet te weinig	25,0%	De overheid doet te weinig	27,4%	0,91
De overheid doet genoeg	31,8%	De overheid doet genoeg	41,6%	0,76
De overheid doet te veel	1,6%	De overheid doet te veel	4,8%	
De overheid kan hier niets aan doen	26,9%			
Weet niet of geen mening	14,7%	Weet niet of geen mening	26,3%	
TOTAAL	100%		100%	

In hoeverre vind je dat de Nederlandse overheid voldoende doet om deze risico's en dreigingen te voorkomen?

Natuurbrand (splitrun 2022/1)

Nieuwe antwoordcategorieën	%	Oude antwoordcategorieën	%	Omrekenfactor
De overheid doet te weinig	15,8%	De overheid doet te weinig	18,7%	0,84
De overheid doet genoeg	40,6%	De overheid doet genoeg	51,2%	0,79
De overheid doet te veel	1,6%	De overheid doet te veel	1,3%	
De overheid kan hier niets aan doen	17,2%			
Weet niet of geen mening	24,8%	Weet niet of geen mening	28,8%	
TOTAAL	100%		100%	

In hoeverre vind je dat de Nederlandse overheid voldoende doet om deze risico's en dreigingen te voorkomen?

Aardbeving (splitrun 2022/1)

Nieuwe antwoordcategorieën	%	Oude antwoordcategorieën	%	Omrekenfactor
De overheid doet te weinig	30,3%	De overheid doet te weinig	33,3%	0,91
De overheid doet genoeg	25,0%	De overheid doet genoeg	33,8%	0,74
De overheid doet te veel	2,1%	De overheid doet te veel	2,9%	
De overheid kan hier niets aan doen	20,4%			
Weet niet of geen mening	22,2%	Weet niet of geen mening	30,0%	
TOTAAL	100%		100%	

In hoeverre vind je dat de Nederlandse overheid voldoende doet om deze risico's en dreigingen te voorkomen?

Milieuramp of chemisch incident (splitrun 2022/1)

Nieuwe antwoordcategorieën	%	Oude antwoordcategorieën	%	Omrekenfactor
De overheid doet te weinig	28,0%	De overheid doet te weinig	28,8%	0,97
De overheid doet genoeg	34,9%	De overheid doet genoeg	36,8%	0,95
De overheid doet te veel	1,2%	De overheid doet te veel	0,7%	
De overheid kan hier niets aan doen	5,4%			
Weet niet of geen mening	30,6%	Weet niet of geen mening	33,7%	
TOTAAL	100%		100%	

In hoeverre vind je dat de Nederlandse overheid voldoende doet om deze risico's en dreigingen te voorkomen?

Infectieziekte (bij mens en dier) (splitrun 2022/1)

Nieuwe antwoordcategorieën	%	Oude antwoordcategorieën	%	Omrekenfactor
De overheid doet te weinig	30,9%	De overheid doet te weinig	32,1%	0,96
De overheid doet genoeg	39,6%	De overheid doet genoeg	39,9%	0,99
De overheid doet te veel	6,7%	De overheid doet te veel	10,0%	
De overheid kan hier niets aan doen	8,0%			
Weet niet of geen mening	14,8%	Weet niet of geen mening	17,9%	
TOTAAL	100%		100%	

In hoeverre vind je dat de Nederlandse overheid voldoende doet om deze risico's en dreigingen te voorkomen?

Stralingsongeval (splitrun 2022/1)

Nieuwe antwoordcategorieën	%	Oude antwoordcategorieën	%	Omrekenfactor
De overheid doet te weinig	13,8%	De overheid doet te weinig	16,5%	0,84
De overheid doet genoeg	37,1%	De overheid doet genoeg	38,2%	0,97
De overheid doet te veel	2,3%	De overheid doet te veel	2,2%	
De overheid kan hier niets aan doen	6,2%			
Weet niet of geen mening	40,6%	Weet niet of geen mening	43,2%	
TOTAAL	100%		100%	

In hoeverre vind je dat de Nederlandse overheid voldoende doet om deze risico's en dreigingen te voorkomen?

Transportongeval (splitrun 2022/1)

Nieuwe antwoordcategorieën	%	Oude antwoordcategorieën	%	Omrekenfactor
De overheid doet te weinig	10,5%	De overheid doet te weinig	12,5%	0,84
De overheid doet genoeg	44,0%	De overheid doet genoeg	52,3%	0,84
De overheid doet te veel	1,8%	De overheid doet te veel	2,2%	
De overheid kan hier niets aan doen	15,7%			
Weet niet of geen mening	28,1%	Weet niet of geen mening	33,1%	
TOTAAL	100%		100%	

In hoeverre vind je dat de Nederlandse overheid voldoende doet om deze risico's en dreigingen te voorkomen?

Het stoppen van vitale processen (splitrun 2022/1)

Nieuwe antwoordcategorieën	%	Oude antwoordcategorieën	%	Omrekenfactor
De overheid doet te weinig	28,5%	De overheid doet te weinig	32,2%	0,89
De overheid doet genoeg	31,1%	De overheid doet genoeg	30,9%	1,01
De overheid doet te veel	1,8%	De overheid doet te veel	1,1%	
De overheid kan hier niets aan doen	2,9%			
Weet niet of geen mening	35,8%	Weet niet of geen mening	35,8%	
TOTAAL	100%		100%	

In hoeverre vind je dat de Nederlandse overheid voldoende doet om deze risico's en dreigingen te voorkomen?

Cyberdreigingen (splitrun 2022/1)

Nieuwe antwoordcategorieën	%	Oude antwoordcategorieën	%	Omrekenfactor
De overheid doet te weinig	43,0%	De overheid doet te weinig	45,7%	0,94
De overheid doet genoeg	24,8%	De overheid doet genoeg	23,8%	1,04
De overheid doet te veel	0,7%	De overheid doet te veel	0,5%	
De overheid kan hier niets aan doen	2,0%			
Weet niet of geen mening	29,4%	Weet niet of geen mening	30,0%	
TOTAAL	100%		100%	

In hoeverre vind je dat de Nederlandse overheid voldoende doet om deze risico's en dreigingen te voorkomen?

Spanningen tussen bevolkingsgroepen (splitrun 2022/1)

Nieuwe antwoordcategorieën	%	Oude antwoordcategorieën	%	Omrekenfactor
De overheid doet te weinig	51,7%	De overheid doet te weinig	52,3%	0,99
De overheid doet genoeg	23,3%	De overheid doet genoeg	23,8%	0,98
De overheid doet te veel	2,3%	De overheid doet te veel	4,4%	
De overheid kan hier niets aan doen	3,2%			
Weet niet of geen mening	19,5%	Weet niet of geen mening	19,5%	
TOTAAL	100%		100%	

In hoeverre vind je dat de Nederlandse overheid voldoende doet om deze risico's en dreigingen te voorkomen?

Ongewenste inmenging en beïnvloeding van onze democratische rechtsstaat (splitrun 2022/1)

Nieuwe antwoordcategorieën	%	Oude antwoordcategorieën	%	Omrekenfactor
De overheid doet te weinig	40,3%	De overheid doet te weinig	41,9%	0,96
De overheid doet genoeg	24,8%	De overheid doet genoeg	24,3%	1,02
De overheid doet te veel	1,8%	De overheid doet te veel	3,3%	
De overheid kan hier niets aan doen	3,4%			
Weet niet of geen mening	29,7%	Weet niet of geen mening	30,5%	
TOTAAL	100%		100%	

In hoeverre vind je dat de Nederlandse overheid voldoende doet om deze risico's en dreigingen te voorkomen?

Terrorisme (splitrun 2022/1)

Nieuwe antwoordcategorieën	%	Oude antwoordcategorieën	%	Omrekenfactor
De overheid doet te weinig	28,6%	De overheid doet te weinig	27,3%	1,05
De overheid doet genoeg	43,1%	De overheid doet genoeg	42,7%	1,01
De overheid doet te veel	1,9%	De overheid doet te veel	2,9%	
De overheid kan hier niets aan doen	3,0%			
Weet niet of geen mening	23,5%	Weet niet of geen mening	27,1%	
TOTAAL	100%		100%	

In hoeverre vind je dat de Nederlandse overheid voldoende doet om deze risico's en dreigingen te voorkomen?

Extremisme (splitrun 2022/1)

Nieuwe antwoordcategorieën	%	Oude antwoordcategorieën	%	Omrekenfactor
De overheid doet te weinig	43,3%	De overheid doet te weinig	42,5%	1,02
De overheid doet genoeg	30,0%	De overheid doet genoeg	30,9%	0,97
De overheid doet te veel	1,0%	De overheid doet te veel	1,3%	
De overheid kan hier niets aan doen	2,5%			
Weet niet of geen mening	23,2%	Weet niet of geen mening	25,3%	
TOTAAL	100%		100%	

In hoeverre vind je dat de Nederlandse overheid voldoende doet om deze risico's en dreigingen te voorkomen?

Geopolitieke dreigingen (splitrun 2022/1)

Nieuwe antwoordcategorieën	%	Oude antwoordcategorieën	%	Omrekenfactor
De overheid doet te weinig	30,2%	De overheid doet te weinig	30,2%	1,00
De overheid doet genoeg	36,9%	De overheid doet genoeg	37,2%	0,99
De overheid doet te veel	2,7%	De overheid doet te veel	2,9%	
De overheid kan hier niets aan doen	5,5%			
Weet niet of geen mening	24,7%	Weet niet of geen mening	29,7%	
TOTAAL	100%		100%	

In hoeverre vind je dat de Nederlandse overheid voldoende doet om deze risico's en dreigingen te voorkomen?

Economische bedreigingen (splitrun 2022/1)

Nieuwe antwoordcategorieën	%	Oude antwoordcategorieën	%	Omrekenfactor
De overheid doet te weinig	42,0%	De overheid doet te weinig	39,9%	1,05
De overheid doet genoeg	33,4%	De overheid doet genoeg	35,7%	0,94
De overheid doet te veel	1,8%	De overheid doet te veel	1,8%	
De overheid kan hier niets aan doen	1,8%			
Weet niet of geen mening	21,1%	Weet niet of geen mening	22,6%	
TOTAAL	100%		100%	

In hoeverre vind je dat de Nederlandse overheid voldoende doet om deze risico's en dreigingen te voorkomen?

Georganiseerde criminaliteit (splitrun 2022/1)

Nieuwe antwoordcategorieën	%	Oude antwoordcategorieën	%	Omrekenfactor
De overheid doet te weinig	55,2%	De overheid doet te weinig	53,5%	1,03
De overheid doet genoeg	23,6%	De overheid doet genoeg	25,2%	0,94
De overheid doet te veel	1,6%	De overheid doet te veel	2,0%	
De overheid kan hier niets aan doen	1,0%			
Weet niet of geen mening	18,6%	Weet niet of geen mening	19,4%	
TOTAAL	100%		100%	

Hieronder staat een lijst van gebeurtenissen die een risico of een dreiging kunnen vormen voor de nationale veiligheid.

Geef per gebeurtenis aan hoe waarschijnlijk of onwaarschijnlijk je het vindt dat deze zich voordoet.

Spanningen tussen bevolkingsgroepen (splitrun 2023/2)

	Percentages oude formulering	Percentages nieuwe formulering	Omrekenfactor
Zeer onwaarschijnlijk	1,40%	1,76%	1,26
Niet waarschijnlijk	7,45%	8,20%	1,10
Enigszins waarschijnlijk	24,96%	25,93%	1,04
Waarschijnlijk	31,83%	34,64%	1,09
Zeer waarschijnlijk	33,39%	28,37%	0,85
Weet niet of geen mening	0,97%	1,11%	1,14

Hieronder staat een lijst van gebeurtenissen die een risico of een dreiging kunnen vormen voor de nationale veiligheid. Geef per gebeurtenis aan hoe waarschijnlijk of onwaarschijnlijk je het vindt dat deze zich voordoet.

Economische dreigingen (splitrun 2023/2)

	Percentages oude formulering	Percentages nieuwe formulering	Omrekenfactor
Zeer onwaarschijnlijk	1,82%	1,89%	1,04
Niet waarschijnlijk	14,94%	8,65%	0,58
Enigszins waarschijnlijk	34,16%	29,72%	0,87
Waarschijnlijk	29,37%	34,17%	1,16
Zeer waarschijnlijk	18,67%	23,98%	1,28
Weet niet of geen mening	1,05%	1,59%	1,52

Hoeveel kennis heb jij van risico's en dreigingen voor de nationale veiligheid?

Spanningen tussen bevolkingsgroepen (splitrun 2023/2)

	Percentages oude formulering	Percentages nieuwe formulering	Omrekenfactor
1 - Ik heb helemaal geen kennis	11,30%	12,29%	1,09
2	14,30%	13,45%	0,94
3	19,67%	19,79%	1,01
4	24,65%	26,03%	1,06
5	15,93%	16,77%	1,05
6	8,61%	7,74%	0,90
7 - Ik heb volledige kennis	3,02%	2,16%	0,72
Weet ik niet	2,51%	1,77%	0,70

Hoeveel kennis heb jij van risico's en dreigingen voor de nationale veiligheid?
Economische dreigingen (splitrun 2023/2)

	Percentages oude formulering	Percentages nieuwe formulering	Omrekenfactor
1 - Ik heb helemaal geen kennis	12,85%	16,10%	1,25
2	15,36%	16,02%	1,04
3	20,46%	20,99%	1,03
4	22,74%	23,26%	1,02
5	16,34%	13,19%	0,81
6	7,30%	7,26%	0,99
7 - Ik heb volledige kennis	2,32%	1,46%	0,63
Weet ik niet	2,63%	1,72%	0,65

Als de onderstaande gebeurtenissen zich zouden voordoen, hoe ernstig is dat voor de Nederlandse samenleving?
Spanningen tussen bevolkingsgroepen (splitrun 2023/2)

	Percentages oude formulering	Percentages nieuwe formulering	Omrekenfactor
Beperkt (niet zo ernstig)	3,77%	5,84%	1,55
Aanzienlijk (redelijk ernstig)	16,94%	15,24%	0,90
Ernstig	35,77%	35,84%	1,00
Zeer ernstig	34,91%	33,76%	0,97
Catastrofaal (rampzalig)	6,67%	7,75%	1,16
Weet niet of geen mening	1,95%	1,58%	0,81

Als de onderstaande gebeurtenissen zich zouden voordoen, hoe ernstig is dat voor de Nederlandse samenleving?
Economische dreigingen (splitrun 2023/2)

	Percentages oude formulering	Percentages nieuwe formulering	Omrekenfactor
Beperkt (niet zo ernstig)	3,00%	4,60%	1,53
Aanzienlijk (redelijk ernstig)	12,69%	14,67%	1,16
Ernstig	36,65%	37,03%	1,01
Zeer ernstig	36,24%	34,70%	0,96
Catastrofaal (rampzalig)	9,23%	6,95%	0,75
Weet niet of geen mening	2,19%	2,05%	0,94

Kies nu maximaal vijf gebeurtenissen waar jij je de meeste zorgen over maakt.
Spanningen tussen bevolkingsgroepen (splitrun 2023/2)

	Percentages oude formulering	Percentages nieuwe formulering	Omrekenfactor
Niet genoemd	55,78%	53,49%	0,96
Genoemd	44,22%	46,51%	1,05

Kies nu maximaal vijf gebeurtenissen waar jij je de meeste zorgen over maakt.
Economische dreigingen (splitrun 2023/2)

	Percentages oude formulering	Percentages nieuwe formulering	Omrekenfactor
Niet genoemd	72,11%	76,21%	1,06
Genoemd	27,89%	23,79%	0,85

Hoeveel zorgen maak jij je op dit moment over de veiligheid van jezelf en je familie en vrienden door onderstaande gebeurtenissen?
Spanningen tussen bevolkingsgroepen (splitrun 2023/2)

	Percentages oude formulering	Percentages nieuwe formulering	Omrekenfactor
Helemaal geen zorgen	2,10%	2,38%	1,14
Weinig zorgen	14,64%	15,94%	1,09
Veel zorgen	18,58%	19,71%	1,06
Heel veel zorgen	8,18%	7,88%	0,96
Weet niet of geen mening	0,72%	0,59%	0,82
niet in top 5	55,78%	53,49%	0,96

Hoeveel zorgen maak jij je op dit moment over de veiligheid van jezelf en je familie en vrienden door onderstaande gebeurtenissen?
Economische dreigingen (splitrun 2023/2)

	Percentages oude formulering	Percentages nieuwe formulering	Omrekenfactor
Helemaal geen zorgen	0,99%	1,39%	1,40
Weinig zorgen	11,01%	9,78%	0,89
Veel zorgen	10,79%	8,68%	0,80
Heel veel zorgen	4,54%	3,87%	0,85
Weet niet of geen mening	0,56%	0,07%	0,13
niet in top 5	72,11%	76,21%	1,06

Hieronder staat weer de complete lijst met risico's en dreigingen.

Heb je het afgelopen jaar over deze risico's en dreigingen informatie ontvangen of opgezocht?

Spanningen tussen bevolkingsgroepen (splitrun 2023/2)

	Percentages oude formulering	Percentages nieuwe formulering	Omrekenfactor
Niet genoemd	77,93%	76,73%	0,98
Genoemd	22,07%	23,27%	1,05

Heb je het afgelopen jaar over deze risico's en dreigingen informatie ontvangen of opgezocht?

Economische dreigingen (splitrun 2023/2)

	Percentages oude formulering	Percentages nieuwe formulering	Omrekenfactor
Niet genoemd	86,46%	87,62%	1,01
Genoemd	13,54%	12,38%	0,91

In hoeverre vind je dat de Nederlandse overheid voldoende doet om deze risico's en dreigingen te voorkomen?

Spanningen tussen bevolkingsgroepen (splitrun 2023/2)

	Percentages oude formulering	Percentages nieuwe formulering	Omrekenfactor
De overheid doet te weinig	57,18%	58,93%	1,03
De overheid doet genoeg	17,79%	15,73%	0,88
De overheid doet te veel	3,31%	1,91%	0,58
De overheid kan hier niets aan doen	1,92%	2,67%	1,39
Weet niet of geen mening	19,80%	20,76%	1,05

In hoeverre vind je dat de Nederlandse overheid voldoende doet om deze risico's en dreigingen te voorkomen?
Economische dreigingen (splitrun 2023/2)

	Percentages oude formulering	Percentages nieuwe formulering	Omrekenfactor
De overheid doet te weinig	39,56%	39,55%	1,00
De overheid doet genoeg	30,79%	25,32%	0,82
De overheid doet te veel	2,19%	2,26%	1,03
De overheid kan hier niets aan doen	2,34%	2,23%	0,95
Weet niet of geen mening	25,11%	30,64%	1,22

Bijlage C Uitkomsten open antwoorden zorgen over risico's en dreigingen voor nationale veiligheid

Veelgenoemde termen met toelichting codes

Codes*	Aantal	Toelichting codes
1. Klimaatverandering & Natuur	1367	Klimaat (als term) / Milieu(rampen)/natuur (als term) /ecologische crisis / Co2 / teveel stikstof / stikstofcrisis / stikstofprobleem / milieu (als term) / klimaatactivisme / teveel geld naar klimaat / teveel aandacht voor milieu / verontreiniging natuur / schade aan natuur / Stikstof (als term) / stikstofbeleid (als term) / polarisatie door stikstof / gezeur rondom stikstof / overdreven gedoe stikstof (voor- en tegenstanders) / klimaatverandering / vervuiling aarde / klimaatcrisis / biodiversiteit / ecologie / droogte / overstroming / klimaatramp / bosbranden / natuurrampen / milieuramp / milieuvervuiling / dierenwelzijn / duurzaamheid / grondstoffentekort / watersnood / watertekort / weer extremen
2. Oorlog	963	oorlog algemeen/oorlog in Oekraïne / (derde / 3e / 3 de) wereldoorlog / nucleaire oorlog / oorlogsdreiging / burgeroorlog / kernoorlog / atoomoorlog / atoombom / bomaanslagen / drone aanvallen
3. Immigratie	859	Immigranten/immigratie/vluchtelingen / asielzoekers / asielbeleid / vreemdelingen / illegalen / buitenlanders / omvolking / migranten / gelukszoekers / asiel / asielinstroom/ asielcrisis / asielproblematiek / buitenlandse mensen / emigratie / immigratiebeleid / vluchtelingeninstroom

4. Economie (negatief)	786	Slechte economische situatie/recessie/ economische crisis / bank crisis / financiële crisis / alles duur, duurder / armoede / inkomensongelijkheid / onbetaalbaar / armoedebestrijding / bankencrisis / sociale ongelijkheid / kloof arm en rijk / schulden / kapitalisme in negatieve zin / inflatie / inkomen / kosten levensonderhoud / pensioenszekerheid / pensioen / armoedegrens / koopkracht / AOW te laag/ arbeidsmarktkrapte / belastingdruk / benzineprijzen, brandstofprijzen / betaalbaarheid, graaiflatie / kansen op arbeidsmarkt / prijsstijging
5. Criminaliteit	749	criminaliteit (losse term) / onderwereld / drugs(oorlog) / drugscriminaliteit / (mocro)maffia / (georganiseerde) misdaad / jeugdcriminaliteit / criminalisering / bendes / inbraak / diefstal / wapens en messen op zak / steekincidenten
6. Rusland	582	Poetin / Putin / Rusland
7. Oekraïne	571	Oekraïne / Ukraine / Oorlog in Oekraïne
8. Overheid prestatie (negatief)	566	tekortschieten overheidsbeleid/ wanbeleid overheid /bemoeienis overheid/privacyschending door overheid/besluiteloosheid/vertrouwen in overheid/corruptie overheid/bureaucratie overheid/liegende overheid / nationale politieke onrust / bezorgdheid politieke partijen / toeslagenaffaire / bezuinigingen op ministeries of organisaties / Groningen aardbeving en vergoedingen / ondermijning, bedreiging, aantasting democratie / BBB zorgen / ondermijnen democratie / te lage straffen (van rechters) / geen daadkracht van overheid / verdeeldheid in politiek / instabiele politiek / versplintering politiek / onbetrouwbaarheid politieke leiders / gebrek slagvaardigheid politiek / bestuur van Nederland / corrupte politici / falende overheid / korte termijn visie politici / nieuwe verkiezingen, kabinet, regering
9. Verharding samenleving	525	intolerantie /verharding van de samenleving/ gebrek normen en waarden/ individualisering / discriminatie / racisme / egoïsme / gebrek aan respect / verloedering maatschappij / geen respect voor politie, politici, hulpverleners / kloof in de samenleving, tussen mensen / onrust in de samenleving / geen gezag aanvaarden / verhuftering / ordeverstoring / sociale onrust / cancel cultuur / verruwing / hardheid / verharding / individualistisch / mentaliteit / afname verdraagzaamheid / asociaal gedrag / haat homo's / ieder voor zich / normvervaging / vreemdelingenhaat
10. Terrorisme	142	Islamitisch terrorisme/ extremistische aanslagen / terreur / terreurbeweging

*In totaal zijn ruim 1200 codes toegekend, de aantallen geven aan hoe vaak een bepaalde code voorkomt in de reacties van de inwoners. Sommige individuele reacties bevatten meerdere codes. Deze verhoudingen tussen de codes geven een goed eerste beeld van de grootste zorgen die inwoners hebben in het kader van de nationale veiligheid.

Toelichting bij de totstandkoming van codes: wanneer men de ‘oorlog tussen Rusland en Oekraïne’ noemt, is zowel de code ‘oorlog’ als de code ‘Rusland’ als de code ‘Oekraïne’ opgenomen in de tabel. ‘Rusland’ wordt niet altijd gecombineerd met ‘oorlog’, maar ook met ‘internationale invloed’. Dan heeft de reactie naast de code ‘Rusland’ ook de code ‘internationale invloed’. Hiervoor hebben we gekozen om te laten zien dat ‘Rusland’ vaak concreet opgeschreven wordt als men zorgen benoemd.

Cyberveiligheid staat op de 14^e plek van genoemde zorgen. Onder deze code vallen de volgende genoemde termen: cyberdreigingen (algemeen, andere landen) / cyberveiligheid / digitale criminaliteit / hacken / cyber / cyberaanval / cyber onveiligheid / cybercriminaliteit / digitale dreiging / internetcriminaliteit / spionage / cybercrime / computerveiligheid / deepfakes / digi aanvallen

Bijlage D Overzicht uitgevraagde gebeurtenissen

1. **Overstromingen** (bijvoorbeeld vanuit zee of een rivier, of het doorbreken van dijken)
2. **Extreem weer** (zoals een zware storm, een hittegolf, gladheid door ijzel, sneeuwstorm)
3. **Natuurbrand** (zoals een bosbrand of een heidebrand)
4. **Aardbeving**
5. **Milieuramp of een chemisch incident** (zoals een olieramp, een ongeval met chemische bedrijven, lekkage van chemicaliën in water, in de bodem, en in het grondwater)
6. **Infectieziekte (bij mens en dier)** (zoals een virus of besmetting door bacteriën bij veel mensen of dieren die de gezondheid van mensen of dieren bedreigt)
7. **Stralingsongeval** (zoals een ongeluk in een kerncentrale waarbij radioactief materiaal vrijkomt)
8. **Transportongeval** (zoals een ernstig ongeluk op het spoor of op de weg, in de scheepvaart of met een vliegtuig)
9. **Het stoppen van vitale processen** (zoals langdurig geen elektriciteit, geen gas, geen drinkwater, geen internet of telefoon)
10. **Cyberdreigingen** (inbreken in essentiële computersystemen. Dit zorgt voor digitale aanvallen op organisaties en het verstoren van noodzakelijke voorzieningen, zoals energie, water of ons

betalingssysteem, of de diefstal van staatsgeheimen, persoonsgegevens en intellectueel eigendom)

11. **Spanningen tussen bevolkingsgroepen** (bijvoorbeeld door kansenongelijkheid, toenemende verschillen in inkomen en vermogen, door grote stromen vluchtelingen en migranten of door grote meningsverschillen over klimaatverandering, opwekken van zonne-/windenergie en stikstof, wat tot agressie en geweld kan leiden)
12. **Ongewenste inmenging en beïnvloeding van onze democratische rechtsstaat** (bijvoorbeeld door het verspreiden van desinformatie, het bemoeien met onze democratie door buitenlandse staten met als doel onze democratie te verstoren)
13. **Terrorisme** (bijvoorbeeld door aanslagen gedaan door mensen met andere ideeën of een ideologie zoals jihadisme of rechtsextremisme)
14. **Extremisme** (zoals geweld en wetsovertredingen van linksextremisten en rechtsextremisten, radicale moslims, asielrechtenextremisten en van dierenrechtenextremisten)
15. **Geopolitieke dreigingen** (dreigingen tussen landen, zoals de dreiging van oorlog, internationale conflicten en toenemende spanningen tussen grote, machtige landen)
16. **Economische dreigingen** (Zoals ongewenste afhankelijkheid van andere landen, bijvoorbeeld op gebied van energie en grondstoffen. Of ongewenste buitenlandse invloed in bedrijven door overnames, of spionage en diefstal van kennis en technologie)
17. **Georganiseerde criminaliteit** (bijvoorbeeld burgers of bedrijven die crimineel geld witwassen of frauderen met vastgoed, wietplantages, cocaïnehandel of XTC-labs)

Bijlage E Overzicht waarschijnlijkheid gebeurtenissen

Geef per gebeurtenis aan hoe waarschijnlijk of onwaarschijnlijk je vindt dat die zich voordoet (% (zeer) waarschijnlijk)

2023/2		2023/1		2022/2		2019/1*	
1	Cyberdreigingen	1	Cyberdreigingen	1	Economische bedreigingen	1	Cyberdreigingen
2	Georganiseerde criminaliteit	2	Georganiseerde criminaliteit	2	Georganiseerde criminaliteit	2	Spanningen tussen bevolkingsgroepen
3	Extreem weer	3	Spanningen tussen bevolkingsgroepen	3	Cyberdreigingen	3	Terrorisme
4	Spanningen tussen bevolkingsgroepen	4	Geopolitieke dreigingen	4	Geopolitieke dreigingen	4	Extreem weer
5	Extremisme	5	Extremisme	5	Spanningen tussen bevolkingsgroepen	5	Extremisme
6	Economische dreigingen	6	Economische bedreigingen	6	Extremisme	6	Economische bedreigingen
7	Geopolitieke dreigingen	7	Extreem weer	7	Ongewenste inmenging en beïnvloeding van onze democratische rechtsstaat	7	Transportongeval
8	Ongewenste inmenging en beïnvloeding van onze democratische rechtsstaat	8	Ongewenste inmenging en beïnvloeding van onze democratische rechtsstaat	8	Infectieziekte	8	Ongewenste inmenging en beïnvloeding van onze democratische rechtsstaat
9	Infectieziekte	9	Infectieziekte	9	Extreem weer	9	Infectieziekte
10	Terrorisme	10	Terrorisme	10	Terrorisme	10	Natuurbrand
11	Natuurbrand	11	Natuurbrand	11	Natuurbrand	11	Milieuramp of een chemisch incident
12	Overstromingen	12	Overstromingen	12	Overstromingen	12	Overstromingen
13	Transportongeval	13	Transportongeval	13	Milieuramp of een chemisch incident	13	Geopolitieke dreigingen
14	Milieuramp of een chemisch incident	14	Milieuramp of een chemisch incident	14	Het stoppen van vitale processen	14	Het stoppen van vitale processen
15	Het stoppen van vitale processen	15	Het stoppen van vitale processen	15	Transportongeval	15	Aardbeving
16	Aardbeving	16	Aardbeving	16	Stralingsongeval	16	Stralingsongeval
17	Stralingsongeval	17	Stralingsongeval	17	Aardbeving	17	

*Georganiseerde criminaliteit niet in 2019 gevraagd

Bijlage F Overzicht ernst gebeurtenissen

Als de onderstaande gebeurtenissen zich zouden voordoen, hoe ernstig is dat voor de Nederlandse samenleving? (% zeer ernstig/catastrofaal)

2023/2		2023/1		2022/2		2019/1*	
1	Het stoppen van vitale processen	1	Het stoppen van vitale processen	1	Het stoppen van vitale processen	1	Terrorisme
2	Stralingsongeval	2	Stralingsongeval	2	Stralingsongeval	2	Stralingsongeval
3	Geopolitieke dreigingen	3	Geopolitieke dreigingen	3	Geopolitieke dreigingen	3	Extremisme
4	Cyberdreigingen	4	Terrorisme	4	Cyberdreigingen	4	Het stoppen van vitale processen
5	Terrorisme	5	Cyberdreigingen	5	Terrorisme	5	Spanningen tussen bevolkingsgroepen
6	Overstromingen	6	Infectieziekte	6	Economische bedreigingen	6	Infectieziekte (bij mens en dier)
7	Infectieziekte	7	Extremisme	7	Overstromingen	7	Cyberdreigingen
8	Milieuramp of een chemisch incident	8	Overstromingen	8	Infectieziekte	8	Milieuramp of een chemisch incident
9	Extremisme	9	Ongewenste inmenging en beïnvloeding van onze democratische rechtsstaat	9	Milieuramp of een chemisch incident	9	Ongewenste inmenging en beïnvloeding van onze democratische rechtsstaat
10	Ongewenste inmenging en beïnvloeding van onze democratische rechtsstaat	10	Milieuramp of een chemisch incident	10	Ongewenste inmenging en beïnvloeding van onze democratische rechtsstaat	10	Geopolitieke dreigingen
11	Economische dreigingen	11	Economische bedreigingen	11	Extremisme	11	Overstromingen
12	Spanningen tussen bevolkingsgroepen	12	Spanningen tussen bevolkingsgroepen	12	Spanningen tussen bevolkingsgroepen	12	Economische bedreigingen
13	Georganiseerde criminaliteit	13	Georganiseerde criminaliteit	13	Georganiseerde criminaliteit	13	Extreem weer
14	Extreem weer	14	Aardbeving	14	Extreem weer	14	Aardbeving
15	Aardbeving	15	Transportongeval	15	Aardbeving	15	Natuurbrand
16	Natuurbrand	16	Extreem weer	16	Natuurbrand	16	Transportongeval
17	Transportongeval	17	Natuurbrand	17	Transportongeval	17	

*Georganiseerde criminaliteit niet in 2019 gevraagd

Bijlage G Overzicht zorgen om gebeurtenissen

Kies nu maximaal vijf gebeurtenissen (in 2019, 2021 drie gebeurtenissen) waar jij je de meeste zorgen om maakt

2023/2		2023/1		2022/2		2019/1*	
1	Spanningen tussen bevolkingsgroepen	1	Spanningen tussen bevolkingsgroepen	1	Het stoppen van vitale processen	1	Terrorisme
2	Cyberdreigingen	2	Het stoppen van vitale processen	2	Spanningen tussen bevolkingsgroepen	2	Spanningen tussen bevolkingsgroepen
3	Het stoppen van vitale processen	3	Cyberdreigingen	3	Geopolitieke dreigingen	3	Extremisme
4	Infectieziekte	4	Infectieziekte	4	Cyberdreigingen	4	Cyberdreigingen
5	Geopolitieke dreigingen	5	Geopolitieke dreigingen	5	Infectieziekte (bij mens en dier)	5	Extreem weer
6	Extreem weer	6	Terrorisme	6	Economische bedreigingen	6	Ongewenste inmenging, beïnvloeding
7	Extremisme	7	Extremisme	7	Extremisme	7	Infectieziekte (bij mens en dier)
8	Terrorisme	8	Extreem weer	8	Ongewenste inmenging en beïnvloeding van onze democratische rechtsstaat	8	Milieuramp of een chemisch incident
9	Ongewenste inmenging en beïnvloeding van onze democratische rechtsstaat	9	Ongewenste inmenging en beïnvloeding van onze democratische rechtsstaat	9	Terrorisme	9	Economische bedreigingen
10	Economische dreigingen	10		10	Extreem weer	10	Het stoppen van vitale processen
11	Georganiseerde criminaliteit	11	Overstromingen	11	Georganiseerde criminaliteit	11	Overstromingen
12	Overstromingen	12	Georganiseerde criminaliteit	12	Stralingsongeval	12	Geopolitieke dreigingen
13	Milieuramp of een chemisch incident	13	Milieuramp of een chemisch incident	13	Milieuramp of een chemisch incident	13	Transportongeval
14	Stralingsongeval	14	Stralingsongeval	14	Overstromingen	14	Stralingsongeval
15	Natuurbrand	15	Natuurbrand	15	Natuurbrand	15	Natuurbrand
16	Transportongeval	16	Transportongeval	16	Aardbeving	16	Aardbeving
17	Aardbeving	17	Aardbeving	17	Transportongeval	17	

*Georganiseerde criminaliteit niet in 2019 gevraagd

Bijlage H Zorgen om gebeurtenissen persoonlijk

Hoeveel zorgen maak jij je op dit moment over de veiligheid van jezelf en je familie en vrienden door onderstaande gebeurtenissen? (% (heel) veel zorgen)

2023/2		2023/1		2022/2		2019/1*	
1	Spanningen tussen bevolkingsgroepen	1	Spanningen tussen bevolkingsgroepen	1	Geopolitieke dreigingen	1	Ongewenste inmenging en beïnvloeding van onze democratische rechtsstaat
2	Cyberdreigingen	2	Geopolitieke dreigingen	2	Spanningen tussen bevolkingsgroepen	2	Terrorisme
3	Geopolitieke dreigingen	3	Cyberdreigingen	3	Economische bedreigingen	3	Spanningen tussen bevolkingsgroepen
4	Het stoppen van vitale processen	4	Infectieziekte	4	Het stoppen van vitale processen	4	Extremisme
5	Extreem weer	5	Het stoppen van vitale processen	5	Infectieziekte	5	Aardbeving
6	Infectieziekte	6	Extreem weer	6	Cyberdreigingen	6	Economische bedreigingen
7	Extremisme	7	Ongewenste inmenging en beïnvloeding	7	Ongewenste inmenging en beïnvloeding	7	Extreem weer
8	Ongewenste inmenging en beïnvloeding van onze democratische rechtsstaat	8	Terrorisme	8	Extremisme	8	Stralingsongeval
9	Terrorisme	9	Extremisme	9	Terrorisme	9	Cyberdreigingen
10	Economische dreigingen	10	Economische bedreigingen	10	Georganiseerde criminaliteit	10	Transportongeval
11	Georganiseerde criminaliteit	11	Georganiseerde criminaliteit	11	Extreem weer	11	Milieuramp of een chemisch incident
12	Overstromingen	12	Overstromingen	12	Stralingsongeval	12	Geopolitieke dreigingen
13	Milieuramp of een chemisch incident	13	Milieuramp of een chemisch incident	13	Milieuramp of een chemisch incident	13	Infectieziekte (bij mens en dier)
14	Stralingsongeval	14	Stralingsongeval	14	Overstromingen	14	Overstromingen
15	Natuurbrand	15	Natuurbrand	15	Natuurbrand	15	Het stoppen van vitale processen
16	Aardbeving	16	Aardbeving	16	Aardbeving	16	Natuurbrand
17	Transportongeval	17	Transportongeval	17	Transportongeval	17	

*Georganiseerde criminaliteit niet in 2019 gevraagd

Bijlage I Overzicht voorkomen risico's en dreigingen door de overheid

In hoeverre vind je dat de Nederlandse overheid voldoende doet om deze risico's en dreigingen te voorkomen? (% overheid doet te weinig)

2023/2		2023/1		2022/2		2020/1	
1	Spanningen tussen bevolkingsgroepen	1	Spanningen tussen bevolkingsgroepen	1	Spanningen tussen bevolkingsgroepen	1	Spanningen tussen bevolkingsgroepen
2	Georganiseerde criminaliteit	2	Georganiseerde criminaliteit	2	Georganiseerde criminaliteit	2	Georganiseerde criminaliteit
3	Extremisme	3	Extremisme	3	Extremisme	3	Extremisme
4	Cyberdreigingen	4	Cyberdreigingen	4	Economische bedreigingen	4	Cyberdreigingen
5	Economische dreigingen	5	Economische bedreigingen	5	Ongewenste inmenging en beïnvloeding van onze democratische rechtsstaat	5	Ongewenste inmenging en beïnvloeding van onze democratische rechtsstaat
6	Ongewenste inmenging en beïnvloeding van onze democratische rechtsstaat	6	Ongewenste inmenging en beïnvloeding van onze democratische rechtsstaat	6	Cyberdreigingen	6	Aardbeving
7	Milieuramp of een chemisch incident	7	Aardbeving	7	Het stoppen van vitale processen	7	Economische bedreigingen
8	Aardbeving	8	Het stoppen van vitale processen	8	Aardbeving	8	Terrorisme
9	Het stoppen van vitale processen	9	Milieuramp of een chemisch incident	9	Terrorisme	9	Infectieziekte (bij mens en dier)
10	Terrorisme	10	Terrorisme	10	Infectieziekte (bij mens en dier)	10	Milieuramp of een chemisch incident
11	Extreem weer	11	Extreem weer	11	Geopolitieke dreigingen	11	Extreem weer
12	Infectieziekte	12	Overstromingen	12	Milieuramp of een chemisch incident	12	Het stoppen van vitale processen
13	Geopolitieke dreigingen	13	Infectieziekte	13	Extreem weer	13	Geopolitieke dreigingen
14	Overstromingen	14	Geopolitieke dreigingen	14	Overstromingen	14	Natuurbrand
15	Natuurbrand	15	Natuurbrand	15	Natuurbrand	15	Stralingsongeval
16	Stralingsongeval	16	Stralingsongeval	16	Stralingsongeval	16	Overstromingen
17	Transportongeval	17	Transportongeval	17	Transportongeval	17	Transportongeval

*Georganiseerde criminaliteit niet in 2019 gevraagd

Contactgegevens

I&O Research Enschede

Zuiderval 70

Postbus 563

7500 AN Enschede

053 – 200 52 00

KVK-nummer 08198802

info@ioresearch.nl

www.ioresearch.nl

I&O Research Amsterdam

Piet Heinkade 55

1019 GM Amsterdam

020 – 308 48 00

info@ioresearch.nl

www.ioresearch.nl